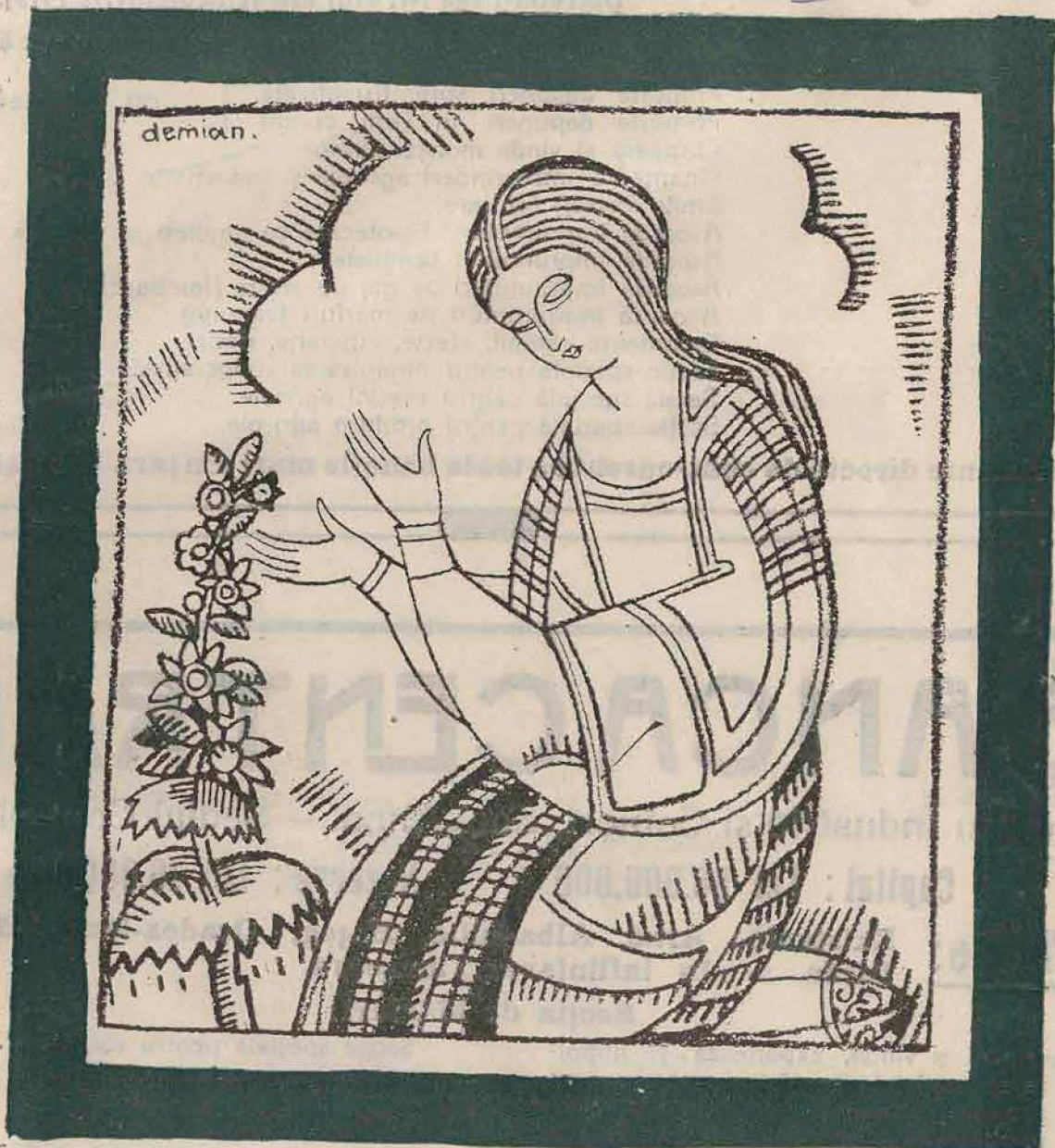

GÂNDIREA

LITERARĂ ARTISTICĂ SOCIALĂ

ANUL I. No. 15. 1 DECEMBRIE 1921

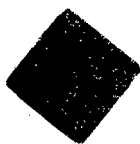

CUPRINSUL:

În pământ viață (Războiul)		Septembrie	Perpessicius
Un fanatic al literaturii:	* * *	Moartea lui Artur (Tennyson)	trad. P. Grim
Flaubert	Ion Darie	Strindberg ca om de știință	Lucian Blaga
Casa din deal	Ion Pillat	Insemnări de toamnă	
Agonie	George M. Vlădescu	(De prisos)	C. R. Ghiulea
Rugăciune pomilor în primăvară	Adrian Maniu	Moare Cyrano?	Eugen Titeanu
Pe Arleș, în sus (Scrisorile unui răzăs)	C. Robul	Cronica dramatică, Cluj	G. M. și D. I. Cucu
O. Han (Cronica artistică)	Nichifor Crainic	Cartea unui vânător supărat	Pamfil Șelcaru
Cărți și reviste	— Cronica mărunță —	Desemne de Demian și Victor Ion Popa.	
	Reproduceri după lucrările sculptorului O. Han,		

BANCA AGRARĂ

SOCIETATE ANONIMĂ CLUJ
CALEA REGELE FERDINAND Nr. 36-38
(In casele proprii) * * * (Telefon Nr. 5-39 și 12-17)

CAPITAL SOCIAL LEI 50.000,000

(Banca împuternicită cu finanțarea reformei - agrare prin Decretul-Lege Nr. 4167 din 12 Septembrie 1919).

Execută tot felul de operațiuni de bancă

Primește depuneri spre fructificare | cu 5% netto
Primește depuneri în cont curent |
Cumpără și vinde monezi străine.
Finanțează întreprinderi agricole și industriale.
Emite scrisori fonciare.
Acoardă împrumuturi ipotecare cu anuități pe 10, 15, 25 ani.
Acoardă împrumuturi cambiale.
Acoardă împrumuturi pe gaj de efecte (lombard).
Acoardă împrumuturi pe mărfuri (varante).
Excontează cambii, efecte, cupoane, devize.
Secție specială pentru organizarea cooperativelor.
Secție specială pentru mașini agricole.
Secție specială pentru produse agricole.

Virimente directe de cont-curent cu toate băncile mari din țara și străinătate

BANCA CENTRALA

pentru Industrie și Comerț, Soc. Anon. — Sediul Central, Cluj.

Capital : Lei 50.000,000

Rezerve : Lei 16.000,000

Filiale: Existente : Arad, Alba-Iulia, Hațeg, Oradea-Mare, Sibiu și Turda. — In înființare : Timișoara.

Secția de Mărfuri:

309-6...6

Cumpără și vinde, exportează și importează tot felul de mărfuri atât în cont propriu cât și în comision. Afaceri a meta.

Secție specială pentru coloniale.

Primește mărfuri în depozitele proprii în gaj și în chirie.

Secția Industrială:

Crează industrii noi.

Acordă credite la întreprinderi industriale.

Face comerț cu articole tehnice.

Secția de Bancă:

Execută tot felul de operațiuni bancare în cele mai culante condițiuni.

Cecuri, Asignate, Virimente, Incasări, Împrumuturi pe gaj, Conturi curente.

Escompt de Cambii, Cupoane, Efecte, Devize etc.

Execută plăți pe toate piețele din țară și străinătate.

Ordine de plată telegrafice.

Cumpără și vinde tot felul de monede și valute.

Primește :

DEPUNERI SPRE FRUCTIFICARE

pe Libele și în Cont Curent, bonificând cele mai urcate interese.

REDACȚIA
ȘI ADMINI-
STRATIA:

CALEA
REGELE
FERDINAND
No. 38
CLUJ

Gândirea

LITERARĂ - ARTISTICĂ - SOCIALĂ

ANUL I
No. 15

1 DEC.
1921

EXEM-
PLARUL
2 LEI 50

APARE LA 1 ȘI LA 15 ALE FIECĂREI LUNI
REDACTORI: CEZAR PETRESCU ȘI D. I. CUCU

UN FANATIC AL LITE- RATUREI: FLAUBERT

Cu prilejul centenarului ce se va serbă-
tori la 12 Decembrie.

„Ți-am spus că voi face piese,
dar nu! voi face romane pe care le am
în cap și care sunt: frumoasa An-
daluză, balul mascat, Cardenio,
Dorothea, mauresca, curiosul im-
pertinent, soțul prudent...” Așa în-
cepe a doua scrisoare pe care
elevul Gustave Flaubert, la 4 februa-
rie 1831, — adică la vârsta de
nouă ani și câte-va luni — o tri-
mite prietenului său Ernest Cheva-
liér. Și după șapte zile, în a treia
scrisoare, roagă cu nerăbdare același
tovarăș de jocuri și de ispite lite-
rare, să-i răspundă dacă se asociază
pentru a scrie împreună „istorii”,
urmând să-i și trimită de îndată
caetele pe care le-a început...

De la această dată, cele patru
volume de corespondență, cu peste
2000 de pagini mărunț tipărite, ne
fac martorii celei mai formidabile
lupte pe care omul a dus-o cândva
cu verbul. Nu azistăm la svârcolirea
unei vaste și încăpăținate ambiții,
ca acea din confesiunea lui Balzac,
unde autorul *Comediei umane*, mă-
rturisește că din triumful literar, nă-
dăjduia să-și croiască un drum
pentru a intra în lumea ilustră și
bogată a Parisului; trăind cu pâine
și lapte, ca un solitar al Tebaidei
și riscând să moară pentru a su-
praviețui glorios. Idealul lui Flaubert
se ridică de la început deasupra
ademenirilor terestre. E de esență
pur intelectuală. Iar succesul exte-
rior îi este aproape indiferent:
„Caut mai mult decât succesul,
caut să-mi plac. Am în cap o ma-
nieră de-a scrie și o gingăsie de
grai pe care vreau s'o ajung, iată

totul...” Și atacul de apoplexie l'a
surprins la masa de scris, încovoiat
deasupra hârtiei în aceeași neobosită
trudă, care nu l'a desnădăjduit nici
o clipită. Astfel, la fie care din ro-
mane sale, se poate pune fără
sfială, după îndemnul lui Bourget,
epigraful pe care Flaubert îl visa
necesar tuturor operilor literare,
„virtutea de a se ține în picioare
prin forța internă a stilului numai,
ca pământul, care fără a fi susținut,
stă în văzduhuri”. Teoria de stil a

lui Flaubert, l'a condus și la prin-
cipiul mult desbătut de atunci în-
coace, până la banalizare, că o cre-
ație estetică nu poate avea alt scop
de cât ea însăși și frumusețea sa
intimă. Oroarea de mediul înconju-
rător, de burghezia plată, de me-
diocritatea contemporană, l-a înde-
părtat în întreaga sa operă de
tendințele utilitare.

„Arta — scrisese dânsul — avân-
„duși propria rațiune în ea însăși,
„nu trebuie considerată ca un mijloc.

RĂZBOIUL

In pământ viață

*Cea mai mare, cea mai mare fericire:
Stau în bordei întins pe paie
Un foc oasele 'mi dospește și înmoaie,
Mă uit la jar, și cred că gândesc în neștire.*

*Afară știu că gerul uscat
Troienește zăpezi prăfuite,
De pe grinzi cad picături topite
Și aud iar viscolul lătrat.*

*Adăpostul e plin cu fum prin care stele sboară,
In pădure frământați copacii clănțănesc.
Bocelile vremii cresc.
Ce bine în pământ... când sunt atâția morți afară
Numai focul să nu se sfârșească,
Pentru încă un roi de rubine
Dau paietele de pe mine
Să trăiască focul — în vizuina ce nu poate să încălzească.*

*Focul — Focul! Doamne — se stinge!
Și eu simt cum armele brumează
Cum subț haine ude vinele încetinează
Și cum tremurat adorm și cum afară ninge.*

**

O. Han

In noaptea Invierii

„Cu tot geniul pus în desvoltarea „unei fabule luate de pildă, o altă „fabulă va putea servi de probă „contrarie, căci desnodămintele nu „sunt concluzii. Dintr'un caz par- „ticular nu trebuie nimic indus în „general, și oamenii cari se cred „prin aceasta înaintați, merg împo- „triva științei moderne, care adună „mai întâi numeroase fapte de a- „mănunt înainte de a stabili o lege“.

Această oroare de tendință și acest desgust pentru bielele medi- ocre năzuinți ale umanității, pot explica și mizantropia ce străbate întreaga sa operă, căci — pentru a repeta întrebarea lui Brunetiere, — ce înseamnă oare a iubi arta, fără a iubi omul? Și *Madame Bovary* și *Educația Sentimentală* și *Bouvard și Pécuchet* și *Ispita Sfân-*

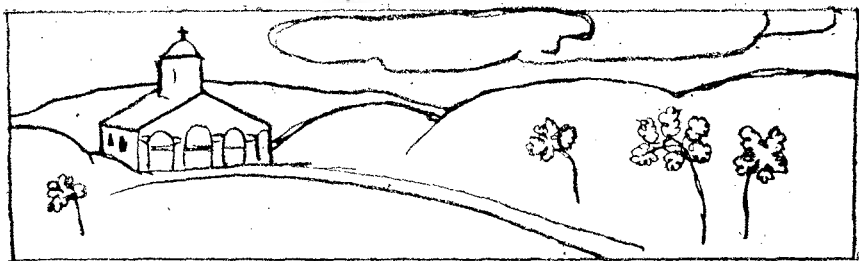
tului Antoniu, sufăr de aceeași in- firmitate. Se mențin în picioare prin forța neclintită a stilului fără pe- reche, dar exhală un nihilism de- zolant. Principalii eroi din cele cinci romane ale lui Flaubert, se mistue în viață fără a întâlni nici o con- solare desamăgirilor. Dorința fiecă- rora, flutură ca vâlul lui Tanit în- aintea lui Salammbo. „Atâta timp cât nu poate să-l atingă, fecioara tânjește de desnădejde, când l-a atins trebuie să moară“. Într'această viață pământească, orizontul e ce- nușiu, circumstanțele exterioare sunt dușmane visului, toate svârcolirile omenești sfârșesc în avort, nici o lumină, nici o desmierdare: singu- rătate și pustiu.

„E straniu — scrie Flaubert unui „prietin — cum m'am născut cu

„puțină încredere în fericire. Am „avut, tânăr de tot, presiunțirea com- „plectă a vieții. Era ca mirosul unei „bucătării desgustătoare care stră- „bate printr'o răsuffătoare. Nu e „nevoe să fi mâncat, pentru a ști „că e făcută pentru vomitare!..“

S'a încercat, — și Jules de Gaul- tier a reușit strălucit — a explica psihologia tuturor eroilor lui Flaubert și pesimismul ce emana din opera sa, prin așa numitul *bovarism*, adică prin ingrata facul- tate dăruită ontului de a se concepe altul de cât e. Această metamofroză stranie, sub aspectul ei morbid, ar explica nu numai avortul în care sfârșesc eroii romanelor lui Flau- bert, dar și un moment din psi- chologia contemporană. E poate tragedia comună și obscură a tu- turor generațiilor... Reveriile senti- mentale ale Emmei Bovary nu lasă în urmă decât cenușa răcită a de- ziluziilor; fiindcă din primul ceas când s'a înclăștat în brațele aman- tului cu o „ardoare aproape tragică de ideal posedat înșfârșit“; încă din acea zi, a trebuit să-și mărtu- risească disproporția între senzația mediocră și extraordinarul visat. Frédéric Moreau, eroul banal al „Educației Sentimentale“ ce altceva face, de cât să-și canalizeze toată energia și însușirile cu care a fost înarmat vieții, spre o himeră sen- timentală sterilă și romantică; iubirea neîmplinită pentru Mme Arnoux? Fără această fantomă care îl târâe în neant, micul burghez, ar fi numărat toate virtuțile necesare pentru a birui într'o existență de fapt încoloră, dar normală și pentru care nu e nevoie de cât să știi a te mărgini la orizontul dinainte jalonat. Pentru eroii lui Flaubert, viața oferă însă întru ispitire un fruct amăgitor, înăuntrul devorat de vierme. Odată mușcat, nu lasă pe buze de cât acreala putredă și nu scoate la lumină decât larva albă, încolăcită în adăpostul interior. Cu această convingere în ireparabila mizerie a vieții și-a scris Flaubert toate cărțile; și cu cât le-a scris mai etern și mai definitiv, cu atât lectura lor e mai deprimată și aș spune, mai ucigătoare; ca o toxină lentă și abrutizantă; ca opiul, mor- fina sau praful alb de cocaină.

La intersecția celor două curențe de artă care își disputau terenul; între romantism și realism, Flaubert a întrunit în opera sa cele mai alese calități artistice ale amândorora, aplicând în domeniul romantic pro- cedeul realist și scrutând realitatea

Casa din deal

*Prin ochelari de geamuri privea cu ochi de lampă
Ca o bunică bună la nepoțelul mic.
Pe-atunci știam că-i vie; azi nu mai știu nimic:
Apăs cu nepăsare de om pe-a ușii clampă.*

*Sub coperișul, care îi sta ca un bonet,
Glicina ei pe tîmple cădea ca o suviță.
Și mirosind a floare de tei, a lămâiță.
A cantalup, a lissă de chitră, a șerbet.*

*În fie-care-odăe desvăluim cu frică
Alt gând din al ei suflet curat și românesc...
Ce nu'mi cuprinde mintea, deși îmbătrînesc,
Îmi încăpea pe-atuncia în mîma mea mică.*

*Pendulele bătrâne mai bat acelaș ceas
Prelung ca o dojană în liniștea sonoră, —
Dar timpul într'un casă trântindu-i altă oră.
Și inima i-o sparge, tic-tac, sub al meu pas.*

ION PILLAT

Florica. August 1920.

cu toată viziunea amplă și cu vocabularul colorat al celui mai desăvârșit romantism. Dar această bunăvecinătate cu cele două curente vrăjmașe, care i-a îngăduit cea mai împlinită execuție artistică ce-a avut-o romanul vre'odată, i-a smuls totodată din opera sa generozitatea. Om și natură; conflict social și conflict psihologic; suferință și desamăgire; toate au devenit pretext de realizare artistică și atât. Flaubert și-a iubit mai mult arta decât omul. Perfecția realizării și stilul, au fost singurile sale obsesii. Din lipsa de simpatie pentru Emma Bovary, pentru Frédéric Moreau, pentru Madame Arnoux, din desăvârșita obiectivitate care sustrăgea complet autorul din desfășurarea operei, lăsată să se înlanțue numai după logica sa interioară; Flaubert își făcea cea mai prețuită virtute.

Iar dacă această obiectivitate a fost cândva biruită, s'a întâmplat tocmai atunci când oroarea, ori mai

exact, ura sa teribilă pentru inepția burghezului pedant și mărginit, a creiat farmacistul Homais, sau sinistra pereche de imbecili: Bouvard și Pecuchet.

Hipnotizat în acest cult al frazei, Flaubert nu a întârziat a deveni „un adevărat maniac literar“ (Firmin Roz. La Rev. Universelle Sept. 1921) pentru care pe lume nu mai există «nimic adevărat, decât o frază bine făcută». Entuziast și furibund, și-a istovit trei sferturi din viață făcând să treacă prin intransigibilul său „gueuloir“ frazele sonore care îl îmbătau cu cadența lor, ca ropotul unei oștiri în mers. Cei cari l-au văzut în ultimii ani, păstrează amintirea neștersă.

Într'o faimoasă cronică, scrisă cu prilejul apariției celui dintâi volum din corespondențele lui Flaubert, Anatole France îl zugrăvea:

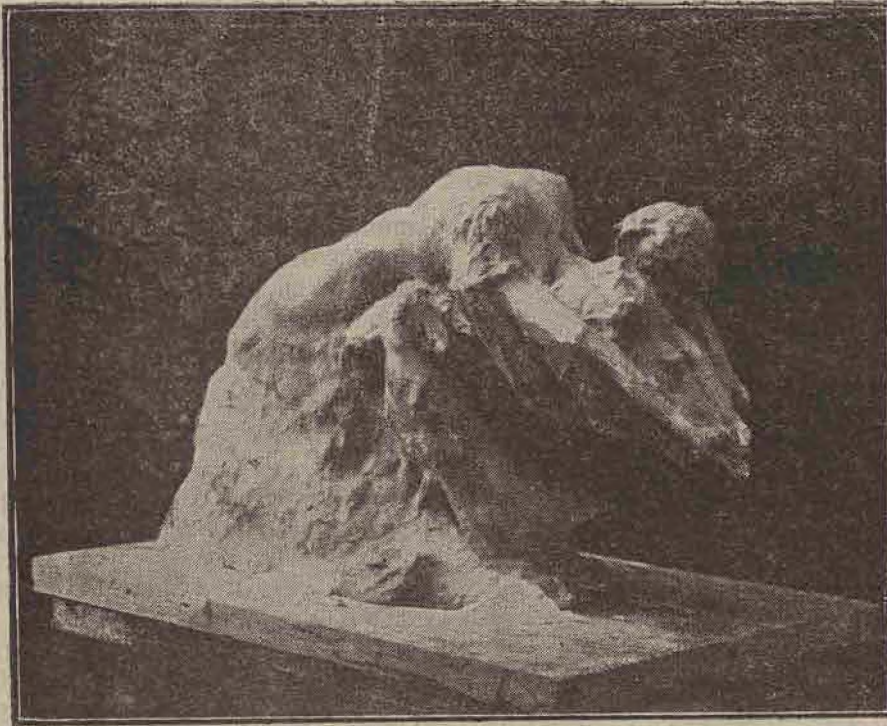
„Mergeam să-l văd adânc mișcat. Îmi apăsam inima, sunând la ușa micului apartament pe cure-l

„locuia atunci în Strada Murilo
„Veni el singur să deschidă. Nici-
„odată în viață, n'am văzut ceva
„asemănător. Talia sa era înaltă,
„umerii largi; era vast, strălucitor
„și sonor; purta cu ușurință un fel
„de manta cafenie; adevărat vest-
„mânt de pirat, pantalonii largi ca
„o fustă îi atârnav până 'n călcăe.
„Chel și cu plete, cu fruntea încre-
„țită, ochiul limpede, obraji roșii,
„mustață incoloră și atârând, el
„realiza tot ce citim despre bătrânii
„șefi scandinavi, al căror sânge cur-
„gea în vinele sale, dar nu fără a-
„mestec... El îmi întinse frumoasa
„sa mână de șef și artist, îmi spuse
„câteva cuvinte bune, și, de atunci
„aveam mângăerea de a și iubi, o-
„mul pe care îl admiram. Gustave
„Flaubert, era prea bun. Avea o
„prodigioasă capacitate de simpa-
„tie și entuziasm. Și de aceea era
„întotdeauna furios. Gata de luptă
„la fieștece dată, având întotdeauna
„de răzbunat o injurie. Era în el
„ceva din Don Quichotte, pe care
„îl stima atâta. Dacă Don Qui-
„chotte, ar fi iubit mai puțin drep-
„tatea și ar fi simțit mai puțină
„milă pentru slăbiciune, nu ar fi
„sfârșit capul păzitorului de mă-
„gari biscaien, nici nu ar fi străpuns
„miei nevinovați. Amândoi erau i-
„nimi brave. Și amândoi își împliniră
„visul vieții cu o eroică mândrie,
„care e mult mai ușor de luat în
„batjocură, de cât de egalat. Abia
„eram de cinci minute la Flaubert,
„și micul salcn, acoperit cu scoarțe
„orientale, șiroaia de sângele a
„douăzeci de mii de burghezi spin-
„tecați. Plimbându-se din lung în
„larg, bunul uriaș sfărâma sub căl-
„căele sale creerii consilierilor mu-
„nicipali din Rouen...“

Explicabilă dar e ura mărunță pe care i-o poartă și acum, dincolo de mormânt, exemplarele care își găsesc înrudire cu farmacistul Homais. Astă primăvară, Frederic Masson, colecționarul de nasturi și tabacheri imperiale, în numele Academiei Franceze, a refuzat să aziste la inaugurarea statuei lui Flaubert, printr'o scrisoare scrisă cu copita măgarului din fabulă. E revanșa lui Homais. Și sub piatră, țărâna lui Flaubert trebuie să fi tresărit de o superbă indignare, înăbușită în gueuloir-ul pentru totdeauna amuțit.

ION DARIE

O. Han

Satir și Nimfă

AGONIE.

— Apă... Apă... Fraților, camarazilor!... Aveți îndurarea!... Mor de sete!..

Sus, în înălțimile negre, nici o stea. Și împrejur nici un glas, nici o chemare... Ba da... A strigat cineva »apă«.

Căpitanul se șterge la ochi, năucit. Freamătă parcă ceva în depărtări. Un fel de frământare înăbușită de vijelie. Și el e jos... Cum, când a căzut? Își rechemă gândurile... Unde e potopul? Vrea să se ridice... Nu poate... Nu-l doare nimic... Totuși... Intinde mâna... Calul e alături... Îi simte resuflarea caldă și îi zărește trupul înălțându-se în întuneric. Vede șaua, mantaua făcută colac, coburii plini...

Îl străbate un fior. Simte ceva rece suc coartă... Și'n urechi un vuiet...

— Apă... Un strop de apă!.. Mamă!..

Un glas, un plâns, un geamăt... Ofițerul clipește des... Își încordează mintea... Cine strigă mamă? Și de ce strigă? Mama... Mama i-a murit... Era copil atunci... Și era acasă, cu frații, cu surorile...

Vine de departe bubuit de tunuri... Mamă!

— Apă! Apă!..

Doamne! Cine strigă? Și ce tot curge pe sub el? Și amețeala asta... De unde? Tremură... Îl arde un gând: e deci căzut aici? *Osândit?*

Umbra calului se deslușește cu șaua, cu coburii... Rănitul, cotropit de o durere aprinsă, — înțelege!

Intinde mâna... Calul mișcă buzele și i linge palma... Ofițerul îi desmeardă ochii.

— N'o să știe nimeni unde am murit... Nici o floare pe mormânt n'o să am... Și tu n'ai să poți spune nimic...

— Un strop... Un strop de apă... Căpitanul își oprește răsuflarea.

— Cine strigă?

— Eu, eu... Soldatul Vasile Neculai... Mor de sete...

Moare! Soldatul Vasile Neculai moare de sete! De unde apă?

Se așterne iar tăcerea. Căpitanul cugetă. Ce limpede e mintea lui acum! Vede calul, șaua, coburii... Și-aude ceva... Un mor-mor... Tresare. Colo, la câțiva pași curge râul... Acolo l apă...

— Ce te doare Vasile Neculai?

— Nimic... Mor!

... Și-acolo e apă multă... Dar cine poate merge acolo?

Calul își scutură coama... Se aude ceva... Un colcăit... Căpitanul se luminează... Râde... Și — aduce aminte că în coburi are o

sticlă cu vin... Dar n'o poate lua... Și el n'are decât un revolver...

Ei, și ce-i dacă are un revolver? Calul nu știe să'ngenunchie...

Dar...

Nu! Nu? Ce nebunie! Calul lui? Căluțul lui? Dar cine se mai duce acasă? Pe cine o să mai călărească băiețelul lui?

* * *

— Mamă! M'icuța mea!

Glas de iad, glas de strigoi! Aături moare Vasile Neculai și'n coburi l-o sticlă cu vin...

»Ce mai aștepti?»

— Nu pot... Nu pot...

Dar moare omul!..

Inchide ochi... Strânge dinții... Animalul își întinde botul. Îi atinge buzele calde și mol, apoi nările, fruntea... Potrivește urma încet, tremuând... Pe steluța aceia albă dintre ochi...

— Iartă-mă, prietene!

— Vasile Neculai! Tăcere.

— Vasile Neculai! Tăcerel

— Nu m'auzi, Vasile Neculai? Tăcere!

Un val de scânteii îl orbește. Geme adânc, rugător, chinuit:

— Camarade!

Tăcerel

În șoaptă, cu ochii închiși, parcă să nu i s'audă glasul, întrebă:

— Ai murit, Vasile Neculai?

... Și calul... Cum se sbate alături și ce miros cald și acru!.. Mor toți, toți... Vrea să strige... Rădică brațele... Îl frânge oboseala, și plecând capul, zărește undeva, spre țărnișurile nălucirii, închegându-se un căpușor bălai...

... Așa... Pe pieptul meu... Pe inima mea... Ce îmbătare dulce. Mai aproape copilul meu, băiatul meu... Inchide-mi ochii cu mânuțele tale... Și păstrează... în suflet...»

GEORGE M. VLĂDESCU.

Rugăciune pomilor în primăvară.

Frunzele voastră încă nu umbresc,
Dar cât flori albe îmbălsămească cerul
Ascultați cele ce vă vorbesc
Vouă care ați înfruntat zăpezile și gerul

Azi un soare plăpând dogoare fior.
Vrăbile ciripesc desmățate
Și albina din argintul florilor
Umple pungii cu aur la șold agățate.

Fericiți pomi — când va trece surioara
Cu părul pe ochi și ochii lăsați,
Intindeți-vă cât ține ulicioara
Și mângăiați
Cu albele voastre confetii
Obrajii fetii.

Adrian Maniu

Scrisorile unui răzăș.

PE-ARIEȘ, ÎN SUS...

Septembrie 13... Poiana Negrei

O săptămână, răzpunzând la chemarea unui prieten, am colindat Munții Apuseni, pe Valea Arieșului.

Eram dornic să cunosc acele țărîmuri. Țara Moșilor îmi păruse în totdeauna un ținut de legende. Știam pitulată undeva, acolo sub umărul unui munte, casa lui Iancu. Strănepoții tribunilor aveau să-mi povestească înflorit, întâmplări minunate. Toată literatura romantică a adolescenței, îmi răscolise reminiscențe turburi. Iată de ce am plecat cu oarecare grabă — și de ce n'aș mărturisi-o? — și cu o tinerăscă emoție.

Între munții cu granitul sur, Arieșul, șoseaua și linia îngustă a

trenului șerpuesc împletindu-se cu poduri de piatră și fer. Apele umflăte de ploii izbesc lespezile cu vuet de cascadă. Un tren minuscul coboară ca o jucărie și țipătul mașinei în aerul limpede al codrilor, trezește ecouri sonore.

Cuibărite între stânci, casele cu acoperișul țuguiat be-fân, fumează în asfințit. O talangă de turmă, lîngue în poeni, cristalini. Și deasupra, în albastrul de mătase al cerului sprijinit pe culmi, șoimii rotesc calm, cu aripile nemișcate.

Într'un asemenea sat, cățărât la poalele unei păduri de fagi am poposit către seară. Prietenul meu mi-a deschis cămara pentru oaspeți aleși. Întâia oară călcăm în ținuturile, despre care atâtea nopți, în anii cei grei, îmi povestise cu ochii

umezi și dornici... Pe atunci nu mai nădăjduia să-și revadă cătunul. Fugit peste graniță, îl pândeau legile kezarocrației, aspre și neertătoare cu valahii.

*

În cerdacul cu perdeaua de viță sălbatică, încălzii de câteva pahare cu vin generos, ne-am amintit de acele timpuri. Cernute de ani, întâmplările cele mai dureroase apăreau învăluite într'o ceață prietenoasă. Dejunurile sărace, pe un colț de masă, cu un sfert de pâine și câteva fărimituri de brânză, în frig, în odaia noastră cu geamurile sgâlținate de viscol, ni-se păreau acum ospete dumnezești.

Ne-am amintit și de cărțile citite noaptea, la flacăra murdară a lumânării, ghemuiți sub plapomă, cu mâna care întorcea foile, înghețată. Și de vecina noastră, eleva de conservator; care până târziu își declama dincolo de perete rolurile; pentru a cărei ochiade ne-am certat de atâtea ori și care ne-a împăcat atunci când am zărit'o îmbrăcată în blănuri scurpe, răsturnată într'un automobil la șosea, în tovărășia unui bătrân cu mustățile cânite... Acestea ni-le aminteam; iar seara cobora din creștetul munților umbre albastre. Arieșul își sbătea apele în vale. Mesteacănul dela poartă își răsuca frunzele argintii la răsufletul vântului.

Dar prietenul meu alunecă povestind, la mărturisiri triste. Întoarcerea nu i-a dat decât o bucurie înjumătățită.

Văzut de aproape, satul lui nu era decât ceea ce sunt toate. Câteva case de oameni nevoieși, legați de necazuri mărunte, storsii de micii tirani rurali. Popă, învățător, primar, jandarm, făceau cu toții politică în lege. Oameni hărțuiți dela unul la altul, nedumeriți, nu pricepeau decât că s'au mutat stăpânii dela Pesta la București. Prea mare deosebire n'aveau de unde descoperi. Atât doar că jandarmul poartă uniforma românească, stie strămuta fălcile după rețetă națională și ordonanțele afișate în usa de scânduri a primăriei, nu mai sunt scrise în ungureș'e. Și aceasta încă, nu în totdeauna...

Se tânguia prietenul meu, și în umbrele înopțării din ce în ce mai negre, un surâs amar îi chinuia buzele.

Într'a doua dimineață coboram un pr'por printre fagi. Roua picu-

O. Hazi

M. Sorbul

rase pe frunze boabe reci de cristal. De sub feregile jilave, buratecii făceau a ploaie. O fetișcenă cu marama albă culegea mure târziu, din rugii înfloriți a doua oară. Am întrebat-o pe unde coboară poteca mai deadreptul. Ridicându-și ochii licioși ca păcura îmi răs:

— Că toate drumurile mi-s dripte numai să știi mere...

— Și numai să nu'ntâlnesc în cale dimoni cu ochi ca păcura, încercai să glumesc.

Fetișcana mă privi țintă, își clătină coatele pe umeri și întorcându-mi spatele își făzu de mure, mânioasă.

Nu mă lăsaî bătu.

— Frumoase mure, zic. Nu mi-ida una de-o poftă?...

— Frumoase, că li-a făcut Domnul. De dat?.. Ai mâini... Culege-ți, pădurea-i-a tutulor...

Hotărât nu era chip să-i mai

smulg' un' surâs. M'am' întors la ultimul mijloc, a' tot puternic cu femelle.

— Frumoasă maramă.

— Frumoasă mi-i, că de mâinile miele, mi-i lucrată.

— Si frumos o știi purta...

— Că n'oi purta-o pentru D-ta!

— Se vede.

— Bine că vezi! Ziceai că meri după mure.

— Păi mi-ai tăiat pofta, încercai s'o induioșez.

— Las' că vouă vă triece 'ndată!...

— Cui „vouă“?

— Vouă din regat.

— Apoi eu sunt din Abrud. Nici n'am văzut regatul, vruis'o încerc.

Mă fulgeră cu ochii întunecoși și ridicându-și mâinile albe spre cer, se miră:

— Bine știți voi minți! Cum vă mai rabdă pământul?

Hotărât mi-am zis, am dat peste cea mai îndrăcită femeie de pe Valea Arieșului. Mi-am luat ziua bună supărat. M'a lăsat să mă depărtez, câți-va pași și când să cotesc cărarea îmi strigă;

— Și dumneata te-alegi deputat? M'am întors cu toată indignarea de simplu și etern alegător.

— Deputat? De unde-o scosesi și p'asta?

— Altcum, cie cați pe la noi?

— Să văd locurile. Munții. Să te văd culegând mure. Să nu-mi răs punzi la ziua bună...

— No, că aieste-s povești. Dela voi n'au venit decât domni care au spus că dau pământ, că schimbă creștarii, că mută luna pe cer, numa să-i aleagă deputați. Anvară, o lună n'au mai sistat. Și acuma cine drac ii mai vede?

Astfel în munții Apuseni, am fost și eu, întâia oară, inocentă victimă a palavrelor electorale.

* * *

O săptămână am bătut munții, satele. Biserici ascunse în văgăuni, poeni cu otavă fină și cu turmele vitelor care rumegă molcom, ridicând ochi indiferenți și umezi la pasul trecătorilor. Am legat vorbă cu munteni leiți ca ai noștri din munții Sucevei ori Neamțului. Doar mal închiși și mai străini de cele ce se petrec dincolo de Cheia Turzii, de unde începe pentru dâșii altă lume. Despre țară, legi. București, n'au pătruns aci decât lucruri vagi, aproape ca din alt continent.

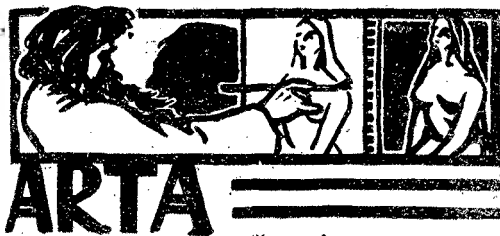
Mi-au spus câteva necazuri: n'au pășuni îndestule, prea multe amenzi, ar dori să aibă îngăduială să fabrice țuică, după cum spun catanele. Că e voie în țară. N'au porumb. Popa și primarele se ceartă în fiecare zi, fac politică. Oamenii stau flămânzi, preloarele nu coboară decât odată la trei luni, dă ordine să-i adune găște sau vine cu domni la vânat.

Mă rog, ca la noi însfârșit.

Iar prietenul meu, cari ani de zile îmi zugrăviseră aceste țărîmuri în culori de basme, asculta posomorât, sfărâmând între degete frunzele smulse dintr'o creangă. Nu mai îndrăznea să ridice ochii în sus, spre culmile împădurite, pe care soarele își revârșea aurul razelor.

Cele ce nu îndrăzneau să nădăjdum odinioară, începeau să devină realitate. Dar cât de departe. Dar cât de jalnic... C. ROBU.

O. HAN

A vorbi despre cei consacrați e aproape zădarnic. Opera lor vorbește dela sine și puterea ei de irrăurire se intensifică prin acel element imponderabil care e sugestia gloriei lor. Frumosul lor nu mai e frumos fiindcă în adevăr e frumos, ci fiindcă timpul: — unanimitatea glasurilor — l'a consacrat. Măriți astfel prin lentila legendei, cei consacrați trăiesc mai departe, în sânul societății, ca stări sufletești, transformați și însușiți în însăși ființa acestei societăți care se mătește mărimii. A vorbi despre ei înseamnă a vorbi despre noi.

A vorbi despre cei cari încep să se afirme e o datorie. Cei cari încep să se afirme sunt sfioși sau îndoielnici de sine, iar când nu sunt sfioși, sunt mândri. O mândrie care disprețuiește societatea înainte de a o cuceri. A vorbi despre cei îndoiți de sine, este a adăuga un contrafort la cetatea clătinată a credinței lor; a vorbi despre cei mândri e a înlesni puntea de trecere între cetatea izolării lor și largul societății.

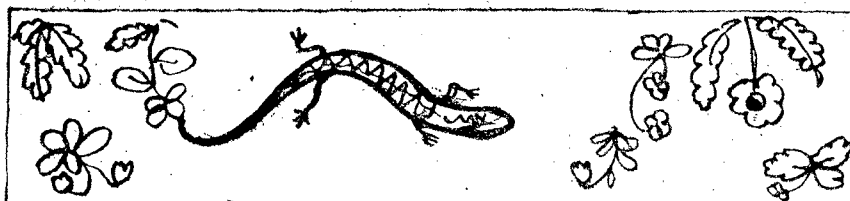
Sculptura românească încă nu are consacrați. Deci — despre ea se poate vorbi. Iar O. Han — un nume despre care, sigur, n'a mers veste — e ca o cetate cu porțile zăvorâte și punțile trase. Când ai ajuns până la dânsul, te ispitește bucuria de a-l demasca. Fiindcă, cu el, descoperi, în pregătire, una dintre prea puținele biruinți ale sculpturii noastre.

Omul e deadreptul simpatic: măsurat în vorbe, reținut în gest, de o căldură sufletească adâncă, răcorită la suprafață de ironia ușoară a inteligenței, o inteligență de amănunt și de sinteză. O minte care îl deosebește ca artist: Han vede sculptural, judecă și concepe sculptural. La vârsta lui — e și firească — inteligența lui se înfige în materie mai adânc decât poate s'o urmărească — ăna. Mâna se deprinde cu vremea, cu exercițiul intens. Numele care umplu notițele rubricelor artistice, zilnic, și dau

iluzia unei înfloriri sculpturale la noi, înfățișează în realitate și aproape unanim simple mâini de lucrători, mâini abandonate dexterității, mâini care confecționează la comandă, fericite că se pot mișca pe suprafețe date, libere de constrângerea unei concepții și de controlul unei inteligențe artistice. Intre ele și mâinile cioplitorului obișnuit de monumente funebre nu e nici o deosebire. Mâna lui Han se chinuie și chinuie materia, silind-o neconținut să intre în forma îndrăznească a unei idei sculpturale. Lucrul lui în atelier e o luptă încordată; construiește, dărâmă, reface, distruge din nou și iar începe căutarea febrilă a unei forme întrezărite. Și lupta aceasta nu se dă între artist și materie, ci între el și el însuși, lacom de acea armonie care, statornică între ritmul degetelor și vibrația creierului, va naște perfecțiunea echilibrată a operei de artă. Firește, aceste degete sunt încă tinere ca să fi putut atinge și stăpâni deplin acel acord suprem, care e fructul maturității. Prețios e, în acest stadiu, înainte de toate, sbuciumul lăuntric din care se încheagă, aspre și variate, actualele lucrări ale sculptorului. Și el își

dă seama: în vremea când junii noștri „maiestri”, cu unghiile încă negre de modelajul academic al școlii, confecționează săptămânal mogâldețe de aramă, care ar vrea să fie monumentele gloriei naționale, el zâmbește disprețuitor notorietății și, nemărindu-și, sbuciumat, viziunile de marmură și de bronz, lasă gloria cea adevărată să doarmă încă în cutele tainice ale viitorului. Un viitor care poate fi ziua de mâine. Fiindcă în lupta pentru cucerirea armoniei de care vorbiam, artistul isbutește să creeze momente de artă vrednice de câteva foi de laur din cununa viitoare.

O nenumărată serie de statuete în bronz îți îmbie ochiul cu felurite atitudini de femei elegante, de femei de țară, de bătrâni cerșetori și de copii. Sunt lucruri de mică plastică, oameni a căror față artistul o ascunde inadins, ca să îți-o poată sugera, în expresia ei sufletească, prin liniile generale ale corpului. Căci în aceste linii generale palpita viața oricăreia din aceste statuete; ele schițează nu numai conturul și formele corpului, ci dacă vrei, conturul unei stări de sentiment. Și aceasta

SEPTEMBRIE

*Pe sat și vale soarele apus
A pus o brumă fină de 'nserare;
— Ce tristă-i ziua 'n care nu ți-am spus
Nici un cuvânt de adorare!*

*Un greere încearcă să renvie
Din simfonia nopților de liliu,
— Cu ample, leneșe rotiri de uliu
Se lasă seara peste vie.*

*Alerg, în sbor, la pajiștea din deal
Pe unde-ți revărsam costița'n soare,
— Amurgu-și trage cel' din urmă val
Din razele-i zăbovitoare.*

*Din nucii gravi cad, una câte una,
Nuci seci trezind ecouri pline
De după deal și discul lunii pline
Apare, mai gol ca întotdeauna.*

Vutcani, Sept. 1917.

PERPESSICIUS

O. Han

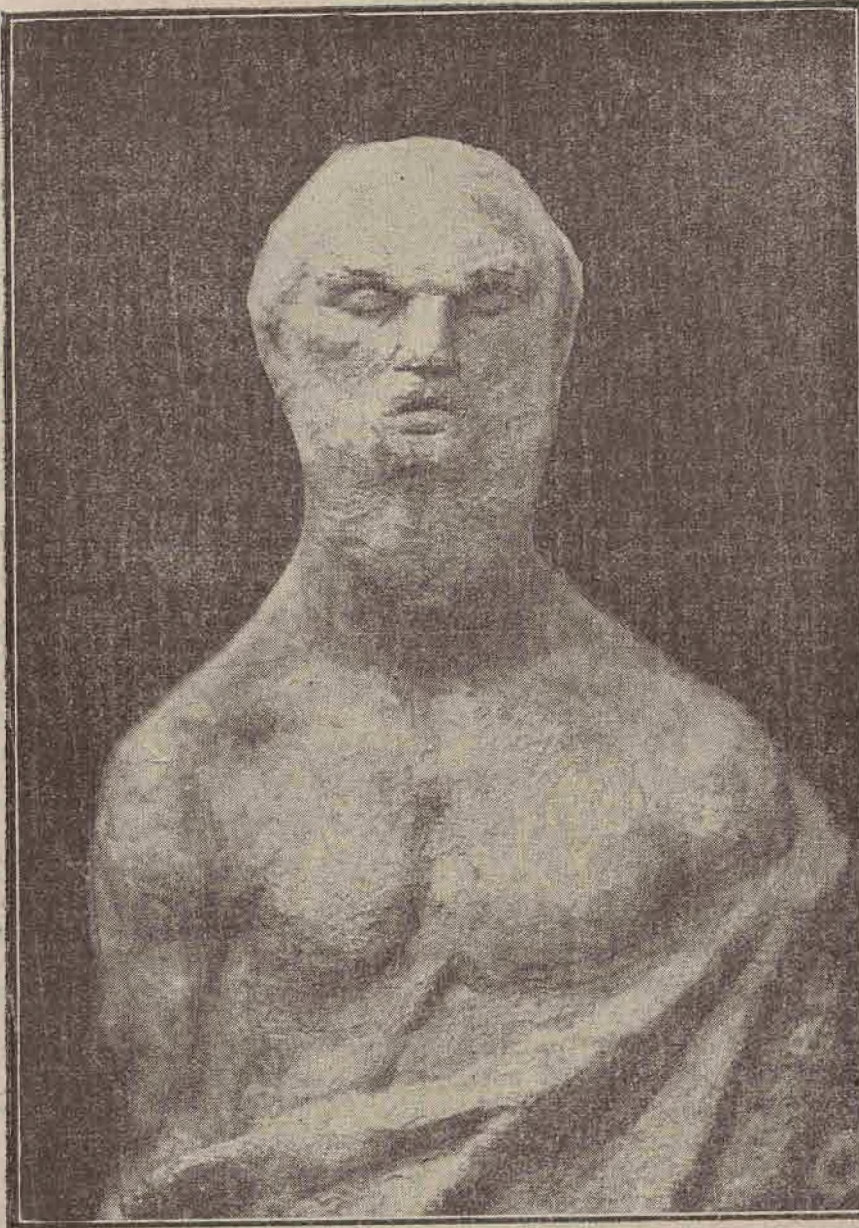
Fuga din Paradis

caracterizează felul de a înțelege arta al lui O. Han. El nu e un *descriptiv*, ci un *interpret*. Sculptura câtă se face la noi, e, cu excepția d-lui Paciurea, imitativă, descriptivă, ca să întrebuițăm un termen literar. Un servilism impersonal, absorbit în reproducerea cât mai exactă a suprafețelor lucrului dat. Și lucrul dat iese astfel corect și pustiu de semnificație sufletească. Cealaltă artă caută în formele trupului conturul sufletului, ea modelează însăși aceste forme după suflet mai mult decât după trup. Firește, cum cealaltă duce la corecte reproduceri, pustii, ale realității, ceastălaltă poate duce la simbolismul obscur al *Enigmelor* d-lui Paciurea din ultimii ani, sau la primitivismul și mai obscur al d-lui Brâncuș. O. Han se menține în marginile acelei discipline care,

interpretând sufletul în forme, nu înțelege să distrugă totuși formele reale ale materiei vii. Mă gândesc la lucrarea lui intitulată *In noaptea Invierii*. E un grup de patru femei ce stau rând în fața altarului, cu lumânări aprinse în mână. Două bătrâne în fote de țară, la dreapta o codană de fată, la stânga o copilă, amândouă în fuste largi, încrețite, simetrizând deoparte și de alta cu simplitatea țesăturii a celor două fote dela mijloc. Trupurile celor două femei bătrâne sunt urâte și diforme, sunt sluțite de muncă și de maternitate ca trupurile tuturor femeilor muncitoare, ca siluetele pomilor roditori pe Care greutatea rodului îi încovoie anual, îi apleacă, le strâmbă ramurile și le distruge avântul drept și svelt al creșterii. Lângă bătrânele trudite, ciolăroase, figura

mlădioasă a fetei și aceea fragedă a copilei. Slujba în biserică e lungă și ele trebuie să stea de multă vreme în picioare. Sunt oboșite. O spun capetele aplecate înainte, căzute 'n piept, ale bătrânelor și liniile umerilor, ce curg grele și apăsătoare. Și o spune mai ales liniștea copilei care, lipită de maică sa, își strâmbă fața într'o expresie puerilă de plictiseală și de nerăbdare. Ea nu înțelege de ce mama și sora și bunica au încremenit privind adânc în gol și n'o mai bagă în seamă. Și cele trei femei nu mai par acum oboșite; ele se gândesc; se gândesc de sigur la tainele nepătrunse ale lui Dumnezeu în a căror mare misterioasă se înecă viața aceasta cu necazurile ei. Și gândindu-se, sufletul s'a cufundat adânc și departe, iar ele și-au uitat cu totul de trup. Și trupurile, necontrolate de conștiință în aceste clipe, au răzut și s'au urâțit și mai mult. Uite cum îi atârână buza bătrânei, grea și uitată... E o atmosferă întregă, din viața noastră românească, pe care artistul a fixat-o în formele aspre, grosolane, ale realității, ale acestei urâțenii înobilate, înfrumusețate de misteriosul sentiment al credinței. Nu mă opresc asupra amănunților tehnice fiindcă nu socot această lucrare ca definitivă. În ea vreau să remarc însă puterea originală și îndrăzneală care a conceput-o și care, la vârsta lui O. Han, e mai prețioasă decât opera însăși, fiind izvorul celor ce vor veni. Acelaș lucru și despre *Satirul și Nimfa* în care artistul își ia truda să rezolve o problemă de plastică dintre cele mai grele. Cealaltă schiță-basorelief, reproducă, *Fuga din Paradis*, e interesantă din acelaș punct de vedere; artistul vede răsturnat sensul bătrânei legende; Adam și Eva fug, fericiți că, în sfârșit se vor putea desfăta în libertate de fructul sensual din care au gustat abia.

O lucrare, în care mi se pare că puterea de concepție și dexteritatea se îmbină în proporții deplin echilibrate, este bustul dramaturgului *M. Scribul*. După indicațiile scrise, ca o confesiune intimă, în nu știu ce prefață, sculptorul l'a identificat pe autor cu cel mai caracteristic dintre personagiile teatrului său: cu Șbilț din „Patima roșie”. Și ne-a dat astfel nu numai un portret de perfectă asemănare, ci și un tip care cuprinde

O. Han

Studiu

în sine o mare putere de sugestie. E fața pală, smeadă, descârnată, cu pielea sudiată în variația tuturor fațetelor, sub care ghicești muchile de încheietură a oaselor și sunt ochii neobișnuit de vioi ai modelului. Cine nu cunoaște acest model, culoarea ochilor lui, mă prind că li-o ghicește după arta neobișnuit de dibace cu care sunt dați. Și eu nu știu ce grijă și nu știu ce desnađejde în căutătura vie a acestor ochi, o grijă și o desnađejde subliniate de buzele veștede, în acest senz anumit întredeschise, și susținute de basmaua care înfașură gâtul, deșteptând ideea unor drumuri fără căpătăiu și fără adăpost... Bustul lui *M. Sorbul* mi se pare lucrarea cea mai implină a lui O. Han și una dintre puținele cu care se poate făli sculptura românească.

Dela portretul realist, interpretat

astfel, arta lui Han trece la portretele dramaturgilor elini; Eschyl, Sofocle și Euripide, care de fapt nu sunt portretele dramaturgilor elini. Aceia au fost simple pretexte pe temeiul cărora sculptorul a evoluat către o fază nouă: libertatea liniilor și semnificația lor sintetică. E drumul artei mari în sensul modern al ei. Dar în acest vast câmp al eliberării pânđește ei primejdia cea mai mare. Aici poți rătăci ușor, cum rătăcesc atâtea. O. Han n'a văzut încă străinatatea, n'a văzut sculptură. Cultura tehnică și-a făcut o întârziind, seara, pe fotografiile negre ale albumurilor artistice. Povestea lui e povestea tuturor celor timizi și a celor mândri, cari nu se pot vedea, nici cu închipuirea, bătând cu căciula în mână la ușa unui minister.

Nichifor Crainic.

MOARTEA LUI ARTUR

de Tennyson

Atunci strigă viteazul Bedivere:
„Stăpâne Artur, unde să mă duc?
Și unde să-mi ascund acuma ochii?
Căci u murit frumoasa vreme veche
Când orice dimineasă aducea
Prilej de vit'ji pentru credință,
Și fiecă prilej un alt viteaz.
O! unde este vremea când păstorii
Privind la steaua ce-i călăuzia
Mergeau să ducă smirună și tămâie?
S'au dus acum vitejii cavaleri
Ce s'adunau la masa cea rotundă —
Un chip ce n'afășa întreaga lume —
Și cel din urmă eu, fără tovarăși
Mă duc și împrejur-mi e'ntuneric
Și oameni noi cu altă 'nfășișare
Străini la chip și port, cu alte gânduri'
Iar Artur îi răspune 'n cet din luntre...
„Acum se schimbă rostul vechiu'al lumii
Și-o nouă rânduială îi fă locul.
Și Dumnezeu se-arată 'n multe chipuri,
Căci obiceiul vechiu, oricât de bun,
Aduce câteodată stricăciune.
În tine singur cată-ți mângâiere,
Cu ce-aș putea să te mai mângâiu eu?
Eu viața mi-am trăit și ce-am făcut,
El, cel de sus, să judece, să ierte!
Iar tu de nu mi-i mai vedea de-acum
Te roagă pentru sufletu-mi, căci multe
Se fac prin rugăciune 'n astă lume,
De care nici prin vis ea nu-și dă seamă
În rugăciune pentru mine vorba-ți
Ca un izvor să curgă zi și noapte;
Căci ce deosebește pe un om
De dobitoacele a căror viață-i oarbă,
Când el, știind că este Dumnezeu,
În rugăciuni nu-și înalță mâna,
Și pentru el și pentru-ai lui prieteni.
Căci doar așa pământul cel rotund
Este legat ca printr'un lanț de aur
Ce'nconjură a Domnului picioare.
Și-acum rămâi cu bine, eu mă duc
Așa cred eu, dar nu pot ști de-î astfel,
(Căci mintea mi-e 'ntr'un nor de îndoială).
Mă duc cu cei pe cari îi vezi aici,
În valea insulei Avilion,
Unde nu cade grindină, nici ploaie,
Și nici zăpadă, și nici vânt nu bate,
Și unde vezi doar pașiști fericite,
Livezi frumoase, mare liniștită,
Ș'acolo-mi vindec rana dureroasă”.

Așa vorbit-a el și-atuncea luntrea
Cu pânze și lopeși porni să miște
Ca lebăda, ce înaintea morții,
Cântându-și iar sălbaticul ei cântec,
Și înălțându-și aripile-i albe,
Cu pieptul plin în valuri se aruncă.
Și mult a stat viteazul Bedivere
Și multe și-aducea aminte-acuma
Pân'ce pieri corabia în zare
Și peste valuri vaelul murit.

Traducere din englezește în versul original de
P. GRIMM

STRINDBERG CA OM DE ȘTIINȚĂ.

August Strindberg e întâiul om în sufietul căruia *superstiția* ia proporții metafizice. În el *superstiția* devine absolută. Alături de Nietzsche a fost poate cel mai *independent* spirit al veacului trecut; fiind însă prin eselență *superstițios*, a fost în aceeași măsură *dependent* de o lume ocultă și capricioasă, pe care o substituia realității date. Lupta dintre *superstiție* și libertate a fost tragedia lui.

Era un poet?

Multă vreme i s'a tăgăduit geniul, dar zilele de după războiu văd în el un începător indiscutabil de curent. Ura lui nervoasă, goana și nenorocirile lui, au început să fie iubite

Era un om de știință?

Poate. Dar prin invaziile sale poetice în laborator a ajuns de batjocura lumii — și va mai fi încă mult timp șpaima academiilor.

Poczia lui o găsim în «Inferno» în «Spre Damasc», în «Sonata strigoilor»; știința lui în «Antibarbarus», în «Sylva Sylvarum». Crescut în epoca naturalistă, el sfârșește printr'o reacțiune puternică împotriva acesteia. Un antipod al pozitivismului, el descoperă un șir întreg de «prejudecăți» ale științei moderne. S'a făcut de râs? Dar vor trece câteva veacuri și o mentalitate nouă își va da seama că Strindberg a avut totuși dreptate cu multe din ipotezele sale fantastice. N'a încercat bună oară să creeze o chimie nouă răsturnând dogma «elementelor»? El reducea elementele la câteva din cele cunoscute. Ori «alchimia» modernă — dela descoperirile lui Ramsay Curie, Soddy încoace — admite des-agregarea atomilor și transformarea elementelor; iată: verificarea unui adevăr vag întrezărit de acest îndrăzneț vizionar. Nu e însă vorba numai de chimie, căci oriunde arunca privirea Strindberg zărea corespundețe nevisate și armonii încă neformulate. A fost un fan-

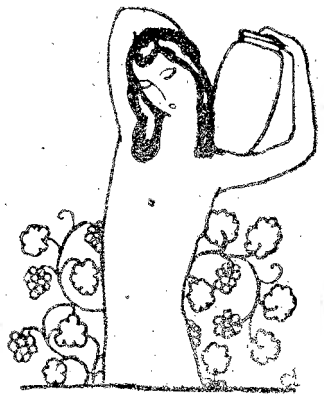
tast; dar un fantast care viața întreagă a *experimentat* în laboratorul său cu multă trudă și cu multă putere de observație. Ca să vă dau o pildă de logica săltăreață a acestui spirit neastâmpărat, citez la întâmplare câteva rânduri din cartea sa «Sylva Sylvarum»:

„Sunetul unui instrument venind dintr'o odaie vecină atinge mai ușor urechea mea (adecă îl aud mai bine) dacă ușa e deschisă, decât dacă e închisă. Analogie: lumina va trebui să aibă un mai intens efect în camera obscură dacă nu trece printr'un mediu dens cum e o lentilă de sticlă. Asta e adevărat și greșit în aceeași vreme, căci sunetul se propagă mai ușor în corpuri tari decât în aer. Și totuși deschid ușa dacă vreau să aud mai bine. Și afară de aceea: prin lentile de sticlă văd mai limpede decât prin aer. Aici mă opresc uimit de mobilitatea „neschimbăcioaselor” legi naturale, uimit de felul lor capricios, de contradicțiile și de libertatea lor; dar merg mai departe. Iau lentila dintr'o cameră obscură și pun în locul ei o diafragmă găurită cu un ac. Fotografiez apoi pe cineva și fotografia e în toate privințele mai bună decât cele făcute prin lentile escelente.” Analogia s'a ade-

verit în ciuda legilor naturale. Cu alte cuvinte legile naturale înșile sunt capricioase. Sau cetiți următoarele ciudate observații ce par cabalictice:

„Soarele face un drum imaginăr pe bolta imaginară. Drumul acesta are un unghi de 23° față de ecvatorul ceresc. — Ochiul, format ca un glob, are o pată rotundă și galbenă ca soarele — și pată aceasta, unica sensibilă la lumină, e la 23° de punctul unde iese nervul insensibil în ochiu. Poate omul, când s'a ridicat pe cele două picioare și a privit soarele, a fost orbit în punctum cecum, și poate soarele, lumina de pretu indeni și-a creat atunci un nou focar. Sau poate pământul, când și-a schimbat poziția axei, a silit pe om să se ridice 23°? Cine știe, s'o spună — și totodată să ne povestească de ce inima are deosemena o înclinare de 23°.”

Nu-i ciudat? Tot tabloul cosmic al lui Strindberg ne duce în plin ocultism. Dar în sfârșit: multe lucruri sunt în cer și pe pământ despre cari nici nu visează înțelepciunea

Insemnări de Toamnă

DE PRISOS

*Nu pot să-mi caut mîngîierea
Nici fericirea să mi-o dau;
Mai ieri, pustiu și vegherea
Peste trecut mă legănau.*

*Iar astăzi port cu'nfiorare
Tortura farmecului greu
De-a'mpodobi la'nmormîntare
Cadavrul sufletului meu.*

*Ași vrea să cînt și prin natură
Să-mi zboare visul luminiș,
Dar mă'nfior de-o strigătură
Cu zgomot aspru de prundiș;*

*Și pentru inima-mi sleită
Alearg'un sînge noroios,
Intreținînd o prelungită
Activitate de prisos . . .*

C. R. GHIULEA

noastră scolare. Nu-i așa? Ipotezele lui Strindberg, deocamdată nu le putem controla, dar ele ne servesc de pretext pentru a face câteva reflexii, cari privesc mai mult logica decât chimia sau astronomia.

Am căutat pentru logica ocultistă o expresie pregnantă și dacă vreți exagerată. Cred că am găsit o în formula aceasta:

Orice lucru e în fond identic cu oricare altul dintre lucrurile cari există. Ocultismul se întemeiază pe o logică a analogiilor. Acestei atitudini de cunoaștere îi putem opune o a doua, pe care am numi-o *critică*, și care deosemena se poate reduce la o formulă simplă: *orice lucru e cu totul diferit de oricare altul dintre lucrurile, cari există.* În cazul acesta avem de a face cu o

logică a diferențelor. În cunoștința științifică cele două logici se amestecă în diferite proporții. Într-întâia exclusiv — cea a analogiilor duce la ocultism, iar cea a diferențelor la solipsism. Pentru întâia avem un reprezentant în marele mistic al nordului *Swedenborg*. *Swedenborg* căuta pretutindeni așa numitele „corespondențe” dintre fenomene și lucruri. Lumea nu era pentru el decât un „om mare”, macrocosmosul o desăvârșită corespondență a microcosmosului. Unitățile ce alcătuiesc un lucru sunt același lucru în miniatură: plămâni bună oară sunt compuși din nenunerați plămâni mici. Misticismul a fost totdeauna o adâncire extatică în unitatea lucrurilor, prin urmare e fresc ca atunci când devine științific să caute corespondențele ascunse dintre fragmentele realității.

Pentru cealaltă atitudine, critică, avem un reprezentat clasic în *Leibniz*. Sub ochii lui universul se pulverizează în atomi psihici: monade. Nici o monadă însă nu se aseamănă deplin cu alta. Natura nu se repetă. Nu există două lucruri absolut egale. *Leibniz* diferențiază monadele într-atâta că nu admite nici măcar influența causală dela o monadă la alta. Individul se izolează complect; dar dacă *Leibniz* ar fi fost consecvent, ar fi trebuit să ajungă la solipsism.

Strindberg ca om de știință se ține de tipul „*Swedenborg*”. Știința stabilește asemănări și deosebiri. Dar până astăzi logica n'a fixat limita, unde trebuie să ne oprim cu analogizarea și cu diferențierea. Fiecare din metodele acestea își are primejdiile, deoarece ca procedee subiective nu au nici un hotar. Iată o întrebare. E de însemnătate capitală *Strindberg* însă nu și-a pus-o niciodată, fiindcă temperamentul îl oprea să și-o pună. El a acceptat exclusiv analogia: Un drum care-l putea duce intuitiv și fulgerător la adevăruri cosmice, dar și în rătăcirii uriașe. E ceva eroic și tragic în hotărârea lui *Strindberg* de a reinvia o metodă crezută de mult moartă în anii harnici, dar puțin îndrăzneți ai pozitivismului. Li deschizi cărțile și rămâi uimit de patima nebună, cu care adormecă „corespondențele” sau „armoniile” puțin vizibile ale pururi schimbăcioaselor aparențe. Fără să te lași convins de jocul de multeori arbitrar, ghicești totuși că în unele licăriri omul acesta ne-a

luat cu veacuri înainte. Cine ar putea să nege importanța misticismului în dezvoltarea științelor naturale? Ideile creatoare nu arareori au venit din partea unor spirite, cari operau analogi „fantastice”. Să ne gândim la trecut. Vă aduceți aminte de un *Paracelsus*? Dacă nu — atunci fără indoială de un *Goethe*, fiind unul dintre cei dintâi care în același chip a văzut „evoluția organismelor” și alte minuni. *Goethe* a fos un poet. *Strindberg* deasemenea. Poeții iubesc comparațiile. E o artă nobilă, de ce n'ar învăța-o prin urmare și oamenii de știință?

LUCIAN BLAGA.

MOARE CYRANO?

De câte ori fantezia poetului dramaturg aduce pe scenă un personaj istoric, erudiții vin să dezavueze pe autor, suprapunând cadrul rigid al datelor fixe pe fondul atât de mobil, atât de capricios, al poeziei. Bine-înțeles, în această suprapunere, limitele nu coincid mai nici-odată. Poetul depășește dreptul acordat lui de istorie, amplificând elementele veridice oferite de arhivă. Și astfel, pagina strălucitoare de fantezie lasă în umbră, fila documentară, prăfuită de vreme. E normal.

Publicul va aplauda întotdeauna pe autorul paginei de poezie, răsplătind astfel avântul imaginației bogate, capabile de a da un nou contur curiozităților amorse păstrate de cronici, — ca reminescențele unor petale exuberante sugrumate banal și romantic în albume.

Erudiții nu pot erta aceste succese. Chinuiți de munca lor meritorie ei nu vor să înțeleagă succesul, de altă esență pe care au dreptul să-l reclame. Inveninați, erudiții vin să risipească pe magia celor mai luminoase pagini de poezie, colbul arhivelor documentare, prăful datelor glaciale. Galbeni de mânie, moștenind indirect ceva din culoarea cronicelor decolorate de vreme, purtând în figura lor reflexul

acestor hârtii, ei nu-și dau seama că din alăturarea comparativă, tot pagina de poezie pură triumfă asupra cifrelor prea puțin elocvente, că statistica, destinată să zdrobească ritmul unor versuri nemuritoare, cade sub năvala metaforelor luminoase, sub fanfara rimelor nababe.

Un răscolitor de arhive, d. *Frederich Lachèvre*, încearcă acum să dărâme pe *Cyrano*, eroul lui *Rostand*. Datele aduse sunt, într'adevăr, impresionante. Ele răstoarnă complect cele cinci acte, care au reușit prin amploarea lor poetică, prin forța lor teatrală, să reabiliteze romantismul, condamnat de public și de critică.

Amănuntele vieții intime duse de *Cyrano*, contrazic cele mai multe din însușirile morale atribuite de *Rostand* eroului său. Testamentul lui *Abel Cyrano* dovedește că fiul acestui — eroul poet și spadasin — venea să-l fure în timpul când era bolnav. Pamfletar virulent, *Cyrano* atacă, la începutul Frondei, pe *Mazarin*, dar imediat ce victoria se desenează pana lui e vândută adversarului de eri. *Cavalerescul* erou al lui *Rostand* e desminteț de istorie.

Dar acestea sunt amănunte mici de viață intimă. Talentul scuză sau justifică chiar, o inconsecvență de pamfletor.

Inchipuți-vă însă că *Cyrano*, cadetul *Gasconiei*, care în verva lui verbală rezuma toată fantezia exuberantă a provinciei unde și decorul pare, prin frumusețea lui, o minciună — era pur și simplu parizian. Familia lui n'avea nici o legătură cu *Gasconia*, iar *Cyrano* tatăl era născut, de- asemenea, la *Paris*.

Cyrano nu e gascon!

Intr'adevăr, d. *Lachèvre*, e impresionant în documentarea sa, iar criticul *Lucien Dubech* care se folosește de aceste date pentru a dărâma pe *Rostand*, se ridică din ce în ce mai amenințător: *Cyrano* nu e gascon! Dar aceasta înseamnă răsturnarea celor cinci acte scrise de *Rostand*, din moment ce scenele capitale debitate de eroul dramei romantice nu puteau exista dacă *Cyrano* n'ar fi fost fiul acelei provincii unde fantezia e o religie și unde copilul se naște romancier! Dar istoria devine crudă în ironia ei, când desminte fantezia poetului în privința *Roxanei*.

Eroina blondă și suavă, capabilă de a inspira tirada „balconului” și metaforele „sărutării”, — după documentele vremii poate juca foarte

ușor rolul unei vrăjitoare din cauza abundenței capilare la bărbie. Lângă o astfel de Roxană moare Cyrano. Dubech, care uzează de argumentele d-lui Lachèvre, urăște romantismul. L-a atacat întotdeauna cu impetuoșitate. Nu e mai puțin adevărat că Cyrano, eroul creat de Rostand, rămâne. Poetul vagabond, dezinteresat, care își plătește luxul de a avea învingeri și de-a le afirma în auzul tuturor, spadasiul învincibil, boemul care împrumută geniul său altora — lui Molière — eroul ucis de ura acumulată împotriva sa, iată creația lui Rostand. Ea rămâne, indiferent dacă o chiamă Cyrano sau nu, indiferent dacă poate corespunde exactității istorice. De-alungul celor cinci acte, printr'o acțiune dramatică împinsă la virtuozitate, printr'o bogăție de versuri neîntrecută, iluminată de metafore surprinzătoare și de rime impresionante, Rostand a reușit să contureze un personaj care trăește prin el însuși, detașat în exuberanța vieții sale de scheletul rigid al personajului înmormântat în arhive.

Iar actul al cincilea, finalul, e străbătut de-atâta emotivitate, de-atâta patetism, încât poezia subtilizată la paroxism reușește să topească, în mod egal, patima sufletelor omenești, tristețea automată și austeritatea catolică.

Detașat complet de personajul veridic, Cyrano, așa cum l'a creat Rostand, trăește. El rezumă tot avântul, toată generozitatea rasei, poezia Sudului cald, parfumat, — tot eroismul galic. Rima ultimului vers, din ultima scenă a ultimului act e: „panache!”

Intr'un cuvânt Rostand rezumă, mai bine de cât în titlu, întreaga lui dramă „Cyrano” nici nu putem termina altfel de cât prin rima „panche” care o rezumă integral.

Iar barba Roxanei, cine se mai gândește la ea, când de-alungul umerii dela balcon, zboară volatilizate cu un parfum, divinele tirade închinat eroinei blonde? — Le gândește un erudit. Amănuntele acestea ale unui fabricant de peruci nu pot stârni însă în memoria noastră, unde mai trec, fugitive ca ploaia stelelor — lumină de metafore blonde și melodii de versuri eterne.

D. Lachèvre va crede că nu e destul de documentat. Peste câți-va ani va veni cu amănunte complete: vom ști câte fire de barbă avea Roxane și câți gologani a furat Cyrano tatălui său.

Va scădea această ură din forța celor cinci acte scrise de Rostand?

Desigur că nu. Ce-ar face bună oară d. Lachèvre, dacă s'ar șterge din miile de versuri numele de Cyrano, care revine numai de câte-va zeci de ori? Cyrano — sub alt nume — ar trăi cu aceeași viață încadrat în poezia și în acțiunea celor cinci acte, iar eruditul n'ar mai scotoci arhivele profanatoare. Ar fi singurul rezultat.

EUGEN TITEANU.

Teatrul Național din Cluj:
„O cerere în căsătorie” de Cehov
și „Ginerile d-lui Poirier” de Augier și Sandeau.

La festivalul pe care l'a dat deunăzi Sindicatul Presei Române din Ardeal la Teatrul Național, printre altele, s'a jucat și mult cunoscuta comedie „Cererea în căsătorie” de Cehov. Un act vesel plin de adevărate sufletești. Văzut pentru a nu știu câta oară, nu plictisește deloc. Între melodrame, încercări de drame originale și conșiiincios lucrurile piese franțuzești, gluma dramatică a scriitorului rus are savoarea odihnită a unui colț din natură, după încălcite drumuri într'un dedal de vechituri și curioșități etichetate. O schiță de Carageale pe care o știi pe din afară, o cetești totuși și răzi din inimă la fiecare pasaj, la care ai răs de-atâtea ori.

În bazarul imens al literaturii universale, colțurile de natură adevărată sunt atât de rare pentru că să nu le prețuești cum trebuie fericita lor întâlnire! O lume uriașă de fantasmе bizare și de foarte puțin oameni în carne și'n oase, această literatură! Ca mai mult sau mai puțin informi, pastişe nedibace ale regnului uman; apoi câteva suflete omenești adevărate; și'n sfârșit multe, foarte multe plămăziri fantastice, cu veleități de chintezențe, de sinteză, de simbol: supraomeni, care ar putea servi pe viitor de model eternului creator. O concurență înverșunată între dnii autori și Dumnezeu.

Admirăm desigur înfricoșăți ultra-perfectele creații ale inventatorilor de ideal. Dar ne simțim mai între noi cu cei ai domnului nouă, „Prometeu” bunăoară, rezultat din întrecerea nebună a d-lui Victor Eftimiu cu universul și jucat stăgi nea aceasta la Teatrul maghiar din Cluj, ne înspăimântă cu mugetele lui, în care e sintetizată revolta întregii omeniri. Dar pretendentul la căsătorie al lui Cehov, care și sfârșește impețitul, luându-se la ceartă cu dorul visurilor lui, din pricina unei comparații între copiii respectivi; ne place par'că mai mult, căci în durerea-i simplă, bunul moșier geme ca toată lumea, cum probabil, spre deosebire de opera sa, ar geme și autorul lui „Prometeu” în clipele d-sale de restriște și de eclipsă și nu îngăduie interpretului (d C Toneanu) care în cazul de față a fost destul de natural ca și se condanții săi (dna O. Bărsan, dl V. Vasilescu) să-și moduleze vocea pe tonuri... transcendente.

Dar popasul e de scurtă durată. Imensul bazar se redeschide și ne chiamă. Intrăm în muzeul vechiturilor istorice de proveniență mai recentă. „Ginerele dlui Poirier” un marchiz ruinat dar plin de toată filantropia ne invită cu galanterie în casa burghezului și economului său socru. În ciuda acestuia, ne servește priveliștea risipitorului înfumurat și cu nume mare, aruncând pe fereastră averea agonisită cu trudă a unui biet bătrân foarte cum să cadă; dar care, din necurmată-i muncă negustorească, se alege cu o ușoară slăbiciune destul de frecventă pe vremuri: ambiția naivă a unei neînsemnate particule între numele și pronumele său. Motiv de producție dramatică, a brogat de mult, de constituțiile și regimurile republicane în vigoare! Dar păstrând încă parfumul de floare presată al istoriei.

La Paris dl Poirier și ginerele său mai trăiesc poate încă; probabil însă că și acolo ginerele a trecut de mult vârsta pe care o avea socrul, când Augier a alcătuit piesa după romanul lui Sandeau. La Cluj doar între Unguri mai viețuiesc cei doi eroi în aceeași casă: în societatea românească nu se văd împreună. Sângele albastru nu se poate legitima la noi decât cu culoarea biletului de bancă.

Poirier a plăcut totuși publicului clujan. Bonhomul are destulă asemănare cu mulți dela noi. De aceea dl Stănescu-Popa, care l'a inter-

pretat, n'a găsit nici o greutate să-l redea ca la dumnea-sa acasă; cum a făcut și dsoara Apriliana Medeanu, cu fiică-sa Antoaneta. Și ceace a îndemnat pe dl T. Toreanu să renunțe a se mai prezenta ca un veritabil parizian, cum trebuie să fi fost marchizul Gaston, ci să se mulțamească a ne înfățișa un elegant gomos de București, pripășit întâmplător într'o casă de parveniți bogați și creduli.

Mult haz a avut dl A. Popovici în rolul lui Vetel, bucătar servit în case mari din moși, strămoși, indignat că i-se impune să prepare un menu burghezesc.

g. m.

Marșul nupțial piesă în 4 acte de *Henry Bataille*

Piesele lui Bataille au intrat în public, sunt consacrate. A mai sta să le discuți valoarea, ar fi să încerci zadarnic zdruncinarea unei credințe generale. Și n'o voi face.

Sub imperiul acestor sentimente ne-am dus la reprezentația ultimei premiere a Teatrului Național din Cluj. Stam și urmăream cu toate antenele percepției larg deschise acea succesiune, de scene acte și interminabile monoloage, și căutam să-mi explic, mai mult pentru mine, cauzele curioasei neînțelegeri dintre critică și critică, dintre aceasta și public.

Bataille a fost criticat cu vehemență și tot cu aceeași vehemență sărbătorit. Mulțimea a fost totdeauna de partea celor din urmă.

Cine are dreptate?

Actul întâiu trecu fără să-mi aducă nici o lumină, Lumea delira. În actul următor adierea unei înțelegeri mă învăluia dela început. Descoperii în replici de aparentă neînsemnătate sensuri adânci, turburătoare.

„Să ți le fac tari sau moi? (ouăle)

„Moi, puțu, moi“

Și cât simbol în cele trei sferturi de act ocupate cu îndeletniciri casnice aproape banale. Domnul Morillot se spală pe mâni, își suflă nasul, lustruște ghetetele, mânâncă, clătește dinții; doamna — încă Grace de Plessans — așterne masa, prepară dejunul atât de încântată că se poate asemăna îndemnaticei bucătărese deacasă, încât ar fi făcut geloasă pe orice fată romanțioasă de băcan, Toate aceste făcute cu intenționată abilitate pentru a pregăti sosirea pianului și scena emoționată a „Marșului nupțial“.

E sublim! Stalurile oftează discret, cocoanele s'au retras în fundul lojilor, iar galeria sughiță fără jenă.

Actul al treilea, viață, reconfortare și deodată la sfârșit, sguduitoarea prevestire a trăsnetului ce se apropie amenințător. În fotoliul din dreapta mea un ratat cască stânjenit. Atenția publicului a izbutit să găsească în ruinele acestui suflet pierdut un pic de sentiment. Uit incidentul. Către sfârșitul actului, în fotoliu din stânga până acuma gol, răsare un personaj foarte curios: Peruță pudradă, frac da Catifea vișinie, guler de fină dante'ă scrobă și un chip desemnat în linii prelungi pe obrazul pudrat roz.

Străinul se apropie discret și-mi șoptește:

„Pe vremea mea oamenii aveau mai multă pudoare. Pe-atunci erau nobili! Sămânța le-a pierit. Aștia vor să-și spună vorbe frumoase și grăiesc porcării“.

Mă încrunt la el. Liniile feții i se destind, gura fără buze schițează un rânjet a batjocură și impostorul dispore.

Mă desmeticesc în frenezia entuziastă a publicului.

Desnodământul se apropie vijelios, îl descoperim în orice vorbă, tragic, apăsător.

„Să-i pun masa, a de obicei.“

„Așa întâiu asta“

„Uite șunca.“

„Farfuri.“, spus sonor îmi dă senzații eschiliene.

În sfârșit acțiune se precipită. Seducătorul sosește, ține un discurs scurt de 20. minute, Grace răspunde demn tot atâta timp, Roger are o replică ceva mai lungă, dar duioasă, Grace se perde, în timp ce pe ușa intră umbra dureroasă a bărbatului. Roger pleacă nu fără să fi vorbit destul, Claude plânge și imploră, Grace îmbrățișează, mângăie și jură; iar după vre-un ceas și jumătate se hotărăște: buibutura revolverului sfășie straniu melodia lui Moscovski.

Cum să nu aibă succes o piesă cu atâtea resurse? Multitudinea amănuntelor impacă toate exigențele și încâtușează atenția. O piesă în care se mânâncă și se bea de mai multe ori va atrage gurmanzii; pentru melomani se oferă muzică variată pian, flaut, alăută, flașnetă, după gust; femeile curioase găsesc amănunte vulgare asupra vieții în concubinaj; fetele de rând vor asista la o se-

rată în lumea bună; bărbații vor râvni la norocul lui Roger, și artiștii la cel al lui Claude Morillot. Deci...?

Interpretarea?.. Mărturisesc, am o deosebită groază de felul cum se interpretează în majoritatea teatrelor românești, piesele ale căror personaje poartă nume cu *de*. Neavând o nobilime în felul celei din Franța, n'avem nici arta de imitație care să-i corespundă. Acțiunea pieselor franțuzești cu subiect în lumea conților și marchizilor numai în rare cazuri nu ajunge pe scenele noastre o burlescă parodie.

La Cluj piesa lui Bataille a fost salvată și din acest punct de vedere Mijlocul întrebuintat e cât se poate de ingenios. Piesa a fost adaptată condițiilor vieții noastre sociale. S'a stabilit ca să zicem așa un raport de relativitate, un fel de nobilime națională, păstrându-se doar ideea principală și sensul piesii, numirile personajilor, și particula *de* pentru unele din ele. Poate că și aici s'ar putea găsi ceva din cauzele marelui succes al reprezentației!

D-na Olimpia. Bârsan, în Grace de Plessans a dat o nouă și îndrăznică interpretare rolului. Înainte de toate d-sa a ținut să răstoarne o eroare permanentă până acum în teatru: *conștiinți fizice nu se pot impune nici unui rol. Totul constă în meșteșugul vorbirii.*

Și a reușit. Cu bogatele resurse ale talentului său, d-sa a făcut minuni. Ce frumos știe d-sa să spună:

„Am 27 ani“

nu vor izbuti literile seci, ale alfabetului să traducă niciodată!

În acelaș timp d-sa a izbutit să interiorizeze rolul, să ascundă discret suferința pentru a fi ghicită, de cine poate și vrea, ghici. Drama se petrece, nu în afară cum ni-au obișnuit prin șpierete teatrele, ci undeva într'un nehotărât ascunziș de suflet sau îneă parte.

Gest, mimică, agerimea cerută unui personaj de supra-sensibilitatea romanticei Grace, nimic. D-na Bârsan a găsit o cale nouă artei dramatice în impetuoșitatea dicției. Clujul deschide orizonturi noi — teatrul său tinde către comoditatea teatrofonului. Meritul e cu atât mai mare cu cât România nu cunoaște utilitatea acestei invenții, în apus de mult practică. Câtă impresionabilitate și ce efecte

se pot scoate din cuvintele.

„O, cât sufăr, cât sufăr“.

„Ce lucru bun faci... Aș vrea să mor“.

spuse gâlgâit, numai cu o ușoară încordare a sprincenelor pe chipul calm al interpretei, s'a putut vedea în desfășurările ovațiuni cu care publicul a ținut să răsplătească noua creațiune a d-nei Bârsan.

Dar când acestea le-ai asculta fără să te fi deranjat de acasă, la adăpost de neplăcerile vizuale ceea ce nu e cazul și în moleșala plăcută a fotoliului familiar:

D-l Năamțu-Ottonel în Claude Morillot s'a arătat încă odată un meșter creator de tipuri exagerate.

D-l Const. Toneanu în Roger Lechatelier a fost plin de nobleță... bucurășteană.

Restul ansamblului în notă.

D. I. CUCU.

CARTEA UNUI VĂNĂTOR SUPĂRAT.

[*La umbra unui car* de Al. Cazaban]

Nu știu dacă Al. Cazaban a fost întâi vânător și mai târziu a început să scrie — dar ultima lui carte „*La umbra unui car*“ pare scrisă de un ciudat vânător de oameni. Schițele cuprinse în acest volum nu sunt însemnările unui observator care și-a fixat în linii cât mai simple ceiaze i-au văzut ochii. Observatorul nu caută, nu pândește spre a contura din amănunte neînsemnate, chipuri și suflete de oameni cu dureroase relieuri de păcate ascunse cu multă ipocrizie sub faldurile unei generozități care se așează ca o mască neizbutită pe imensa răutate omenească. Observatorul privește cu un ochiu mai indulgent o biată sbatere omenească — nu are nici un gând preconcepțiu obiectivelor spre care își îndreaptă atenția și dacă ar fi să-i atribuim o dispoziție sufletească, apoi n'ar putea fi alta decât mila. Al. Cazaban nu are nulă — că un amarnic vânător el își pândește eroii cu o concentrată ură, cu o stăpânită dorință de ai surprinde făcând gestul sau scăpând gândul care să-i arate așa cum îi place să-i vadă mari la suflet, dornicii la Căștiguri

nemuncite grăbiți să ajungă. Al. Cazaban nu-și iubește eroii decât în măsura vânătorului care-și iubește vânatul de preț — iar schițele lui par lovituri de pușcă adesea bine ochite.

Volumul „*La umbra unui car*“ ne prezintă mediul (el nou în care ochii iscoditori ai vânătorului de oameni Al. Cazaban, își caută noule ținte. E mediul surlucărilor delă sate cu ridicole pretenții revoluționare, cu îngâmfate îngămări de cuvinte ce apar împerecheri ciudate, cu slăbiciunile lor de căștiguri neonest; sunt bieții „oamenii noi“.

Al. Cazaban. îi prezintă sub eticheta țărănistă — deși pot avea tot așa de bine și altă titulatură:

Lumea această măruntă, frământată de ambiții împinsă de furioasă dorință a unei rezezi ascenziuni este urmărită de privirea veninoasă a lui Cazaban, notează bucuriile vânătorului de oameni.

Si atunci când Al. Cazaban vrea să schițeze în volumul „*La umbra unui car*“ un om de ispravă, un suflet bun, e neîndemânâtec și lipsit de relief. (*Era Ungur*) Eroul un avocat Ștefan Aramă e, convențional și bunătatea lui curată ca orice gând de bine dă povestirii un aer didactic. De altfel Al. Cazaban nu respiră decât în lumea satelor. A Cutreierat și largul câmpiilor colindând băraganul și regiunea dealurilor cu podgorii și munții, toată lumea necunoscută și idealizată a satelor pentru Al. Cazaban este o veche cunoștință. Dela primele lui volume („*Deșteptă bătut*“) „*Cutreerând*“ sau „*Chipuri și suflete*“ și până „*La umbra carului*“ Al. Cazaban s'a arătat ca singur prozator cu rare calități de a zugrăvi lumea satelor. Atenția lui Cazaban nu se îndreaptă spre țărani — decât numai în măsura trebuitoare de a da și mai mult contrast și mai mult relief micii oligarchii a satelor. Popa, învățătorul, primarul, notarul, jandarmul și cârciumarul sunt personajele nelipsite din fiecare schiță. Dacă *I. L. Caragiale* căuta în lumea măhălăliilor ridicolul nevinovat — adesea duios al unor oameni ce stau la răspântia a două mentalități — Al. Cazaban urmărește pe surlucării satelor nu spre a surprinde linia, caricaturală a ridicolului ci a găsi sub ridicol prostia sa, ambițioasă hrăpăreață. Al. Cazaban e rău. Numai Gustave Flaubert își urmărea eroii cu atâta disprețuitoare ură (vezi: *Bouvard et Pécuchet*). În orice operă literară oricât ar fi de brutal înfățișate realitatea și oamenii, asupra evenimentelor situațiilor plutește o vagă atmo-

feră de milă — de înțelegătoare indulgență.

Al. Cazaban judecă oameni și-și prezintă așa cum îi potjuse tifica mai bine și ura și disprețul. Deputatul țărănist Mârzac (*La el acasă*) se repede pe scară un biet bătrân care intrase în casă plin pe opinci murdărirind covorul, țărani din Ploești (*O durere nouă*) care nu găesc un popă să le îngroape morții, învățătorul din Vatra caldă (*Patul din ochii altuia*) care odinioară găzduia pe oricine la sora lui când bărbatu îi lera dus de-acasă, spre a scăpa de micile neplăceri ale serviciului neglijat; iar acum ea deputat e indignat de imoralitatea colegilor lui dela cameră; învățătorul ajuns deputat (*Vina jandarmului*) care se răsbună pe jandarmul ce l-a prins cândva furând snopi de grâu, alcătuiesc lumea cuprinsă în volumul *La umbra unui car* a lui Cazaban.

S'ar părea mai mult o carte de polemică deghizată sub forma narativă. Observația și evocarea nu servesc decât să justifice antipatia autorului față de stimulentele urii lui: popă, învățător, jandarm etc.

Scris cu vervă, cu scăpărări de ironie și relief de observație, prinosul de răutate „*La umbra unui car*“ deschide un nou gen. literar: polemii a narativă. Al. Cazaban e supărat micle lui povestiri și schițe sunt prilejuri de a și potoli mânia și de a face literatură. Talentul îi scuză chiar răutatea.

P. ȘEICARU.

REVISTA VREMII : A. I. Nr. 1 și Nr. 2 — București.

O revistă politică în înțelesul revistelor similare din străinătate n'am avut încă. Revista politică în țara românească, dacă nu eră pamflet — gen. în care au brillat câteva talente dispărute astăzi din publicistică — devenia monitorul cutărui sau altui partid politic — publicațiune lipsită de preocuparea serioasă a îndrăgostitului de mirosul farbei proaspătă pe spalt.

Efemera apariție a „*Faptei*“ a fost un avertisment. „*Revista vremii*“ trebuia să vină și întâlnim acolo multe nume cunoscute la dispăruta revistă bucurășteană. Nume tinere ca și ale noastre, dominate de neastâmpărul vrăstei dar și de cumiștenia unei generații care a trăit intens cu puterea de largă percepere a tinereții, cei opt ani de crâncene turburări europene. Eugen Crăciun, Filoti, Em. Ciomac, Radu Patrușiu, Ion Marin Sadoveanu și între ei Brătescu. Voinești, un bătrân și o mângâiere.

Ne deprinsesem acum după războiu

să vedem tot mai rar numele acelor ce ni-au premers în publicistică. Și în deobște „bătrânii” par a avea o repulsie curioasă față de tovarășia tinerilor contingente de publiciști. E la mijloc o simplă întâmplare, o mărturisire discretă a unei timpurii decrepitanți sau aceea frică mărturisită straniu de personajul ibsenian care e constructorul Solnes?

Iată de ce numele d-lui Brătescu Voinești, acolo între atâtea tinere porniri e o mângâiere pentru noi. Contactul cu trecutul, singura cheazășie a progresului real, ni e necesar. Evoluarea vechilor cadre către nouile cerințe de conviețuire socială înseamnă întărirea puterilor de izbândire. Alături de d-l Brătescu Voinești am dori să vedem atâtea vrednice personalități, astăzi în umbră,

„NAPKELET”, Cluj, No. 22
An. II. 15 Nov.

Un articol de d. Szende P. despre viitoarea formațiune a politiciei mondiale, ca rezultat al războiului mondial, important pentru nouile directive ce a dat lumii și însemnătatea a rezervată maselor; despre aspirațiile engleze, despre orientarea tot mai pronunțată a Angliei spre colonii; despre Rusia, care, la caz când Lenin va trebui să cadă, ea se va reîntoarce la o nouă formă de farism provocând recușiunea și mai pronunțată imperialistă a Europei centrale; despre reacționarismul francez, care, fiind seamă de internaționalismul de azi, a scăzut din prestigiul și supremația diplomatică a Franței; și în sfârșit, despre liga națiunilor, neputincioasă, dar bună totuși, pentru a arăta cum nu trebuie să fie o societate a națiunilor, și pentru că, după ce va înceta psychoza actuală și când lumea va fi numai pacifistă, — peste zece de ani — va putea însemna, în politica mondială viitoare.

Cu profilaxia tuberculozei în orașele mondiale, se ocupă cunoscutul specialist ungar Hollós Josif, elev al lui Spengler. Autorul, care pe timpul bolșevismului ungar, a fost însărcinat cu conducerea profilaxiei ftiziei în Budapesta, fixează principii interesante cu privire la această profiloxie în orașele mari.

Cităm: Impărțirea orașului pe raioane, de câte 200.000 locuitori, fiecare raion cu câte un dispensar care să țină în evidență toți tuberculoșii din raion, deasemenea și predispușii la ftizie, și cei ce sunt la începutul boalei, etc. Acest dispensar va avea în grijă să desinfecteze și să izoleze bolnavii, atât pe cei la

începutul boalei, cât și pe cei înaintați; să trateze bolnavii; să se îngrijească de curățenia atelierelor și caselelor supra încărcate cu populație, deasemenea de rădirea acestor case. Se va înființa un spital, un sanator, cât de multe băi populare și pentru copii; grădinele publice să se amenajeze pentru jocuri de copii; să se prohibească de către stat alcoolul. Fa e apoi cunoscut activitatea sa din timpul când conducea salubritatea capitalei, sub guvernul lui Bela Kun: a înființat un institut pentru studiul și cercetarea tuberulozei, cu 6 cursuri de câte 2 ani, putând să califice anual 120 medici specialiști. A înființat dispensare, și intenționa să înființeze 60—70; a convocat lunar pe specialiști, a extins activitatea comisariatului asupra școlilor, din elevii cărora 50 la sută sunt predispuși la oftică; a creat băi pe Dunăre, și a dat deosebită atenție locurilor și băilor pentru copii lor. Toată această activitate a eșuat după abia două luni de odată cu căderea lui, Bela Kun.

Din acelaș articol reproducem următoarele constatări ale d-rului Hollós, făcute în 13 ani de experiențe:

Ftizia la copii se poate vindeca aproape în toate corpurile și se vindecă cu atât mai greu, cu cât copilul iese din adolescență; boala se vindecă cu atât mai ușor, cu cât a mai curând tratată; bărbații se vindecă complet, dacă sunt de mai multe ori tratați.

D. Ligeti Ernő publică c scrisoare des hisă către primarul Clujului, cerându-i să reînființeze societatea pentru înfrumșetarea acestui oraș. Urmează cronici despre partidele ungurești, insistând asupra curentelor contrare unei maghiare a magnaților; Literatura reprezentată prin poezii de Déri Tibor, Vozári Dezsó și novele de Mohácsi Eugen, Nagy D. ș.a.

CRONICA MĂRUNTĂ

A trecut încă un an decând într-o zi umedă și tristă de Noembrie s'a stins cel ce a cântat reșemnarea iubirii Al doilea și de la moartea lui Vlăhuță s'a strecurat neobservat. Modest și retras de sgomul lumii cât a trăit, Vlăhuță nu supără nici după moarte parca, nu stârșete turma gălăgioșilor cu dureror de banale comemorări. Poate acolo în cercul restrâns al celor ce l'au avut drag, i s'o fi făcut discret o pioasă pomenire.

Deprinderea ne imboldește nemilos să amintim de sănătoasa lui operă lipsă astăzi din librăriile pline de opuri „turnate în retorta unei creațiuni neartificializate”, și totuși nu îndrăznim. Ni se pare că am comite o profanare. Memoria aceluia ce s'a petrecut în viață fără zarvă și fără surlele lansatorilor de genii efemere, ne mustră și oprăște gândul.

Odihnească-se în pace. Avem destule zilele anului pentru mărunțișurile unei vieți pe care el a înzestrat-o cu tot ceea ce o largă dragoste de neam și oameni putea să dea. Și dacă nu știm să-i prețuim darul, nu astăzi e timpul să ne învinuim.

Încă unul care și-a oferit figura galeriei de martiri ai artelor românești. Compozitorul Ionel Brătianu s'a strangulat.

Tristă ofrandă.

Silit să-și omoare cotidian darul, pentru a învăța să papagalicească un solfegiu neastâmpărați și răutăcioși liceeni, Ionel Brătianu și-a căutat mântuirea acolo de unde au luat-o atâția alții înaintea lui.

Gestul muzicantului cu plete mari și fața bizară, ne reamintește o crâncenă realitate. Artistul român sfârșește invariabil: sau rămânând până la adânci bătrânețe cu tânăra promisiune a celei dintâi și unice opere, sau prin istovirea timpurie a nervilor hărțuiți în luptă cu elemente străine artei.

Societatea românească se pare că n'a ajuns încă la acea maturitate care să-i îngăduie luxul sufletesc al artei. Câți din acești „exaltați” după frumos vor popula încă ospiciile de alienați, vor sfârși tineri pe scânduri reci de spital sau vor rânji răzbunător din legănarea ștreangului?... Nu putem ști.

Moartea lui Ionel Brătianu ne sdruncină nădejdea în vremuri mai prielnice după război, și ne turbură.

Am fost printre cei dintâi cari am semnalat consecințe nefaste ale speculei ce se face la noi cu cărțile franjuzești. Am recunoscut în acelaș timp că nu editorii sînt de vină.

Astăzi ni se confirmă prevederile. Politica de cultură franjuzească în România găsea cu produsele de librărie un redutabil concurent în Germania și Austria.

Afinitatea culturală firească între România și Franța amenința să cadă victimă acelei oribile inșetări de câștig, care și de o parte și de alta e practicată de oameni ce n'au nimic a face cu cultura. Scăderea leului până la a fi șters din categoria monetei cotate la Bursa din Paris, a deschis ochii editorilor francezi.

Oameni luminați, oameni cari înainte de a face negustorie au conștiința de principali factori de cultură, editorii francezi au hotărît cu riscul oricărui pierdere prețuri speciale pentru România furată în egală măsură de ai săi ca și de străini.

Revistele franjuzești au început să vină cu prețuri tipărite la en-tête: «Pentru România... lei»; librării și depozitarii români au primit instrucțiuni să socotiască francul la cărți cu 5.50 lei iar revistele fără tiraj special cu 6.50 lei.

Gestul luminaților intelectuali și negustorii nuse poate califica prin cuvinte. Franța ne face un dar de frăție, și lumină pe care inima îl primește cu emoționată aviditate și stăpână pe el, îl închide cu sgărâcenie acolo în căldura înduioșată a sufletului, de unde nu îl va putea smulge nici o putere omenească.

Evoluăm. Înainte vreme numai actorii aveau obiceiul să înmoaie ciolanele criticilor prea aspri; astăzi bat și pictorii.

De azi înainte, dacă pictorii Bernarik, Grigorescu, (Lucian nu vă speriați), Stambler, expozanți de pânze dubioase în sala „Maison d'Art” din Capitală, nu vor însemna nimic în istoria artelor plastice de la noi, vor rămâne totuși ca reformatori. Cronicarul de mai târziu va trebui să recunoască acestor domni meritul de a fi introdus în obiceiurile pictorilor acest mare mijloc de extirpare a criticii defavorabile. Pentrucă, în definitiv ce rost are un domnișor oarecare, să se pronunțe asupra unor lucrări pe cari nu ei le-au făcut?... Ce rost are critica? Afară cu impostorii, deci! Și leacul, țacherlina: bătae.

De astăzi pictura românească poate fi socotită ca artă ajunsă la maturitate; iar începătorii, cu sau fără talent ca dnilor sportșmani de la Maison d'Art, pot fi socotiți „maestri” numai pentru faptul că au binevoit să țină o pensulă în mână și să împetrișteze o pânză. Gestul expozanților de la Maison d'Art, trebuie să o recunoaștem, constituie un moment istoric în dezvoltarea artelor plastice din România-Mare.

Onoare lor!

Dar fiindcă am pornit pe calea stărnită de admirarea prefacerilor actuale, să nu se creadă că reforma de care ne ocupăm mai sus e un caz izolat. Înfiptuirea României Mari, după prevederile celor

mai autorizați critici și istorici, cari nu pierd din vedere teoriile lui Taine, aduce implicit reforme mare în toate domeniile de viață socială, deci și în arte.

Tendința către desființarea criticii autorizate nu se manifestă numai de către pictori, și nu se exercită numai la București. La Cluj muzicanții fac acelaș lucru.

Așa pe când pictorii încrezători în tăria bicepselor procedează direct, cântăreții de operă, mai prudenți, — probabil pentru a-și menaja recursele vocale epuizate — operează ca să zicem așa pe la spate și cu oameni plătiți

La Opera română din Cluj, indesezirabililor camarilei cantricești, li se fac tot felul de mizerii. Cântăreții de la o anumită mediocritate în sus sînt siliți să plece. Se cântă opere cu soprane ultralegere și cu bași de café concert; iar un cântăreț care și-a pierdut vocea monopolizează cu îndărătnicie toate rolurile de tenor.

Cu deosebire tenorii sînt terorizați. La o reprezentație a lui Faust, în care cânta un tânăr tenor de curând angajat, publicul a fost silit să asculte în loc de măiastra muzică a lui Gounod, un bizar concert de fluerături. Și nu trebuie să se neglijeze faptul că acei ce fluerau un cântăreț înainte ca acesta să-și fi deschis gura, n'au nicio chemare să facă demonstrații critice de această natură atîta vreme cît sbiară frenetic strigate de „bravo” la multipletele chicsuri ale tenorului-monopol.

Iată progresul! Intre bătaia de la București și demonstrația de la Cluj, nu e decât deosebirea de procedeu. Dar în timp ce pictorii lucrau „pe cont propriu” mascarada de la Cluj se petrece în dauna adevăratului scop urmărit de cele trei milioane smulse din vistieria goală a statului.

Câte școli rurale nu s'ar fi deschis în satele bântuite cu furie de molima ignoranței, dacă ni-am fi socotit mai bine nevoile!

Ne stăpănim însă. Rolul criticii s'a terminat odată cu înfiptuirea, României-Mari!

La revue de l'Epoque (Octombrie 1921) publică o serie de scrisori din corespondența lui Laurent Tailhade. Fără sistemă și lipsită de un folositor triaj, publicația până la ordonarea corespondenței în volum, desvăluie nerăbdătorilor un colț din viața intimă a criticului cu suflet de poet.

Cele douăzeci de pagini consacrate lui Tailhade ne poartă prin întâmplări banale; stări de sentiment provocate de

nevoile trupului chinuit de boale sau preocupările mai chinuitoare ale desăvârșirii artistice: dureri sau bucurii de toate zilele. E în corespondența aceasta redusă a scriitorului francez, aceea viață care macină ființa și gândul pe zi ce trece.

Se găsește acolo între atâtea altele, aceea continuă osteneală către mai frumos pe care o găsim neexplicată de logica faptelor, în tot ce a scris Tailhade.

«Sînt lipsit de cărți, scrie el, ceea ce face îngrozitor de aridă ocupațiunea, de altfel destul de puțin cocheta în sine, de a traduce un autor latin.

«Ce cretin și acest Nodot. Redijez în maniera secolului al XVII-lea (destul de impur) apocrifele sale, ne păstrând forma latină decât pentru adevăratul Petroniu. Istoria aceasta, în gustul romanelor lui La Palpronède sau ale d-rei de Scudéry tări, după cinci capitole mortale de disertațiuni fastidioase inaugurează volumul, este bună pentru vomitat.

«Pentru pășania lui Polycenos și a Circii voi avea nevoie de istoria ducelui d'Olonne și Marchizului de Crègui (B. Rabutin: Histoire amoureuse des Gaules).

«Dacă scrisoarea va sosi la Bruno iniante ca tu să fi fost la bibliotecă, îți va fi lesne să parcurgi acest nebunesc op și să notezi expresiunile ce îți se vor părea mai amuzante», p. 91.

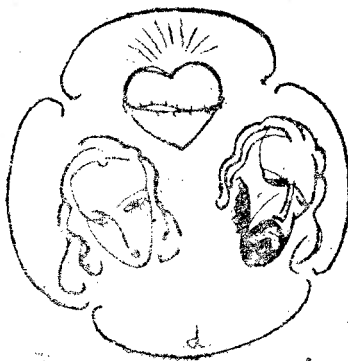
Sau aprecieri spontane ca acestea:

«Duminecă a fost mizerabilă cursa: iar persoanele le vomitez.

«Hotărît eu nu-s făcut să locuiesc țările catolice.» — Srisoare din Spania — p. 91.

Dar ar trebui să reproducem scrisoarea cu scrisoare, ceea ce nu e în intenția noastră. Păcat că ultima scrisoare publicată e din 1905. Așteptăm restul în nădejdea că vom avea prilej de mândrie națională găsind acolo numele simpaticului director general al teatrelor din România, pentru că nu ne putem închipui pe Tailhade nestăpănit de puternică personalitate literară a d-lui Eftimiu — Bine-nțeles toate acestea dacă admitem cele publicate în prima pagină a programului trupei «Soreanu» unde ni se garantează că d. Victor a fost comparat de Tailhade, cu cei mai mari scriitori ai lumii (vezi, Shakespeare, Homer, Corneille, Eschile, Sopele, et tuti quanti.) d. i. c.

Când calea e înflorită, nu întreba unde duce! — își povățuia Anatole France lectorii, într'o prefată, acum vre'o treizeci și cinci de ani. Era un sfat care ar fi sunat tot atât de înțelept și ademenitor pe buzele lui Jérôme Coignard, ale lui Sylvestre Bonnard, ale doctorului Socrate din L' «Histoire Comique», ale lui Monsieur Bergeret, ale lui Paul Vence din «Le Lys rouge» sau ale lui Nicias din «Thais». Căci niciodată eroii unui romanțier, culeși din toate veacurile și din cele mai îndepărtate și contradictorii înțeleșniciri, nu s'au înrudit printr'o mai strânsă apropiere de suflet, ca prin această grațioasă și fragedă înțeleșnicie sceptică ce cărmue în viață eroii lui Anatole France. Că drumul înflorit, a dus și la premiul umanitar și pacifist lăsat prin legat de inventatorul celui mai ucigător praf explozibil; iată un accident care va fi lăsat deopotrivă de nepăsător romanțierul, ca și abatele Coignard, mult mai senzibil unei ulce de vin, unor sâni tari pipăitului, unei fripturi din care să

sfârșe sucul aromat și unei cărți cu scoarțele tari și conținutul rar. S'a întâmplat de astădată ca premiul Nobel, să fie destinat unui scriitor de toți prețuit, și pentru a cărui descoperire comisiunea legatarului generos, n'a trebuit să scoțiească nici literatura mistică a Indiei, nici plângărețul sentimentalism nemțesc de unde a pescuit odinioară pe Paul Heise (cine-l mai citește oare?)

Anatole Thibault, nu încapă nici într-o clasificare și răsleț deasupra școlilor ce-și disputau întâietatea în confuzia literaturii contemporane, apare fraged și definitiv ca un clasic din veacul lui Montaigne. S'a spus că e rece, și că proza sa de un intelectualism acid și neastâmpărat dărămă cu atât mai definitiv cu cât păstrează cel mai inofensiv aer de inocență. Aceia care-o spun, n'au citit vailduioasele pagini cărora nu le găsim pe-reche, din Pierre Nozière, Le Livre de mon Ami sau din Le petit Pierre; ori n'au știut găsi acolo de cât stilistul ademenitor și răcoros ca străvezia undă de râu.

Moartea lui Emile Boutroux, răpește Franței unul din cei mai străluciți reprezentanți ai gândirii latine. Cu o limpede și sobră eleganță de stil, cu o inteligență neobișnuită comprehensivă, a provocat acum trei decenii o renaștere a spiritualismului, urmată de o falangă de filozofi și savanți cu Henri Bergson în frunte; cari s'au întors la explorarea vieții psihice, au reintegrat intuiția ca instrument de cunoaștere și totodată au dat sentimentului religios un punct de sprijin în experiența intimă. În operele omului, în însăși omul și în natură: trebuie căutat sufletul, fiindcă numai el e într'adevăr interesant și efice. Astfel, spiritualismul lui Boutroux, care e tot atât de îndepărtat de dualismul superficial al lui Victor Cousin — cu corpul deoparte și sufletul de alta — ca și de materialismul lui Buchner și Haeckel; a determinat o mișcare de reacție nu împotriva științei, dar împotriva pretențiilor sale de o explica totu, fie chiar problemele orginei și finalităților. Opera sa, care se găsește în germen, în prima lucrare «la contingence des lois de la nature», teza tipărită la 1874, a renovat, transportând în domeniul vieții spirituale, filozofia religioasă pe deoparte, pe de alta, criticând valoarea științei a provocat o serie întregă de lucrări în domeniul filozofiei științifice, căreia s'au consacrat Henri Poincaré, Duhem și le Roy.

În «Science et Religion dans la philosophie Contemporaine», în «Morale et Religion» și în prefața traducerii după celebra carte a lui William James «Varieties of Religious Experience» a încercat a stabili un acord între religie și știință, cari sunt, ca și pentru La Bruyère, distincte, dar nu incompatibile. Și cât a reușit această încercare, se poate verifica din orientarea spiritualistă a filozofiei contemporane care a depășit hotarele Franței în ultimile două decade.

Socotim astăzi peste 4000 cititori c-numărul. Dacă aceștia s'ar abona ne-ar scuti jumătate din cheltueli cu în casatori, remizele depozitarilor, core-spondențe de prisos etc. Abonați-vă la GÂNDIREA. Ne veți da astfel posibilitatea să îndeplinim mai curând îmbunătățirile proiectate.

Răsar și la noi de trei ani o sumă de memorii, 'apărări și rechizitorii semnate de generali, colonel, locotenenți-colonei, amirali și contraamirali. E o polemică înverșunată între strategii și tacticieni. Toți ar fi câștigat bătăliile, dacă, ...dacă n'ar fi fost vina altuia. Broșurile apar o săptămână în vitrina librărilor; o mână discretă care a pus în capul primei pagini și o dedicație, le strecoară pe mesele redacțiilor, de acolo o altă mână, distrată aceasta, și curând plicisită, desface cele dintâi foi; apoi cărțile se prăfuesc, trec la coș și nimeni nu pomeneste de ele. Vom avea curând o adevărată arhivă de exerciții stilistice cazone.

Dar epidemia nu e națională. Bântue și aiurea. În *Le Crapouillo*, Jean Galtier-Boissière spicuește câteva observații ingenioase, din memoriile generalilor germani și francezi, cari își dispută victoriile și își disculpă înfrângerile. În memoriile sale, Hindenburg amintește cât se poate mai rar de cartierul general al rivalului său Ludendorf, iar acesta în ale sale «Kriegserinnerungen» ignoră total omul cu statuia bătută în ținte de aur. Cât despre cei trei generali învinși la Marna; von Klug, von Bulow și von Hausen, toți au făcut să apară simultan câte un me-

morlu care demonstrează că... vecinul prin slăbiciunea sa a provocat stupid retragerea generală.

O tot atât de sgomotoasă polemică a început și în Franța, în *La „Revue de Deux-Mondes“*, între generalul Castelnau și Mareșalul Foch. Pe de altă parte, mareșalul academician Joffre, care se simte fără puțință să mânuiască condeii, își ia revanșa inspirând o întreagă ceată de istorici profesioniști ai războiului, cari și la Paris ca și la București, pompează din fondurile ministerului de război cu un nesațiu eroic, contrafacând istoria după proporțiile sinecurilor. De altfel nici un alt general francez nu a știut în timpul bătăliilor ca și după război, să organizeze o mai strălucită publicitate personală. La cinematograful Joffre rămâne singurul rival al lui Charlot.

Și publicul ce câștigă din această hartă de generali?

Incepe a ști că victoriile nu au fost ale generalilor, ci ale infanteristului din tranșee și că adesea, prea adesea, bătăliile unde au murit ostașii cu miile, s'au dat numai pentru a furniza un comunicat impresionant.

Adevărurile condensate în trei rânduri, sub formă de maxime, cugetări, sentențe ori paradoxe, sunt iarăși la modă în literatura franceză. În neputința de a se angaja într-o lucrare de îndelungă trudă și de construcție nerăbdătoare, scriitorul se fărâmițează. Iar lectorul cu nervii și cu răbdarea sfâșiată de război, savurează mai ușor aceste arabescuri ale cugetării, decât cartea de 400 pagini, tipărită mărunț și care tânjește cu săptămânile pe măsura de noapte.

Se spicue și cărțile dispăruților mai demult sau mai apropiați; pentru a recolta observații sau paradoxe aproape ingenioase.

Les Marges. culege astfel din Casanova:

«Pentru a fi liber, e îndestul să te crezi ca atare»

«Nimic nu e mai stupid pe lume ca o bună acțiune nelalocul ei.»

«Pentru a câștiga prestigiu în tața vulgului, trebuie să amesteci științei și puțină șarlatanie.»

«Când nu o perfecționează, educația pervertește natura.»

«Feriți amanții al căror spirit poate să înlocuiască simțurile când au nevoie de odihnă!»

Dintr-o carte postumă a poetului P. J Toulet de curând dispăruț, «Les trois Impostures», *La Nouvelle revue Française*, citează câteva maxime de un stil și o observație savuroasă:

«Când ai dreptate trebuie să rezonezi ca un om; și ca o femeie când n'ai.»

«Se spune despre frumusețe că ar fi o făgăduială de fericire. Nimeni nu spune însă că ar fi și împlinită.»

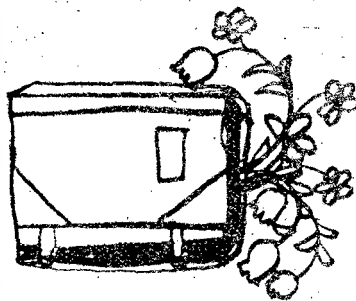
«Ii trebuie durerii multă sinceritate, pentru a nu fi flatață în taină că e dată în spectacol.»

«Pentru femei ca și pentru copii, libertatea se rezumă în contrazicere.»

Jack London, romancierul american, mort alcoolic în 1916 într'un «rancho» californien, e pe cale a-și câștiga o glorie postumă în Europa. În Franța și Germania și în Italia traducerile scrierilor sale ating ediții fantastice. Și curios; cu cât faima crește în vechiul continent, cu atât pălește peste ocean.

Compatrioții lui Jack London, se plâng că autorul mișcătoarei «Chemări a Pădurei» a fost o victimă a mediului, cași Mark Twain. În loc să redea adevărata

Abonați-vă la GÂNDIREA. În curând vom aduce îmbunătățiri, vom mări numărul paginilor, vom crea rubrici noi și vom adăoga suplimente ilustrate. Costul exemplarului va fi urcat, abonamentul va rămâne același.

icoană a mizeriei și durerilor din lumea descrisă, s'a mulțumit să îmbrace aspra realitate într'un romantism copilăresc, după care își ascundea nădejdea... fiindcă numai cu prejul acestui romantism cărțile se vând bine în America.

Astfel, London și-ar fi trădat arta, a prostituat-o mulțimei. Cu puțin înainte de a muri, într'o scrisoare adresată criticului american Waldo Franck, o mărturisese singur «...dacă Statele-Unite ar fi fost tot atât de bine dispuse față de năvele mele ca Franța, aș fi scris dela începutul carierei, cu totul altele și altfel decât am scris...».

Dar judecata compatrioților și chiar a sa însăși, ne pare prea severă. Ce altceva de cât un romantic incorijibil e de fapt un vagabond? Și Jack London și-a inaugurat viața, ca Mark Twain și ca Gorki, cu cel mai neastâmpărat vagabondaj. În prefața scrisă de Paul Bourget la prima traducere franceză a unei cărți, autorul «Discipolului» dădea acum câți-va ani câteva amănunte stranii despre debuturile și îndeletnicirile acestui vagabond de geniu. La 17 ani, sosește în Japonia ca matelot. La nouăsprezece, apare pe coasta rusească ca vânător de foc. Il regăsim apoi, parcurgând pe jos Statele-Unite și Canada, după propria expresie: *more than one jail experience*; mai mult decât o experiență a temniței.

La Londra, în East End își face apariția ca cerșetor pe la 1896, în anul următor e miner în Klondyck; în 1904 în Mandciuria și Coreea e War-correspondent, și în 1906 pleacă pentru o călătorie de șapte ani în jurul lumii.

Această sumară schemă a unei existențe de aventurier e îndesulă pentru a explica un talent nou, o operă senzațională și savuroasă. Și această neimpăcare cu disciplina realității nu înseamnă oare că autorul era el însuși de un romantism pe care nu banii edițiilor l-au contrafăcut? c. p.

Literatura cazonă, introdusă de comandamentele din dosul fronturilor pentru plasarea aezilor cosminiani și a altor certaji cu vitregia fronturilor, s'a cuibărit periodic în helicoanele din toate țările din scaunul privilegiat a împrăștiat mulțimii îndobitocite, care trebuia însuflețită la luptă, hrana întăritoare a celei mai josnice producții de acest fel, ce au născut cândva Ciupercile literare ca-

zoane au dispărut însă, după încetarea acelei psychoze de agitație războinică și de succese ieftine. La noi, ele își mai scot capul abia pe ici pe colea, prin câte o Victorie Lascariană sau Cultură Populară pet-vintilistă. Dar în țara vecină, în Ungaria hortistă, abundența lor e mai mult decât primăvărată, și parfumul poeziei lor neîntrecut de nici o literatură militară. Asfel ni-a căzut în mână un album al eroilor de astăzi unguri: Pronay, Tabi, Héjjas, Budaházi, Lehár, și atâtor alții, publicat de un preot ungar. Acest album abundă în îndumnezeiri, dumnezeiști, inspirații divine și alte calificative, la adresa cui? — a eroilor legendari Pronay & Comp. vestiți pentru castrările și maltratarea închizitoriale. Cât de binefăcătoare e această literatură însecetatei puste sufletesti maghiare, lăsăm să o dovedească aceste citații dintr'o asemenea poezie cazonă:

Insurgentule, pornit la drum cu domni de Kurucz, astfel îmi scriu eu ordinul de zi: Despre noi, fără de noi a decis Veneția, Eu la convenția mârșavă nu-mai dau învoirea; înalță-te și muncește, ungar deșteptat, Te cheamă la arme pârlogul Laithei;

și strofa din urmă a poeziei:

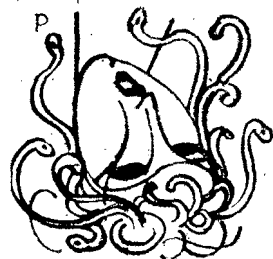
Alături de aceștia trebuie să stăm, alături de Pronay, Tabi, Héjjas, Budahazi, până la ultimul om, până la ultima realizare a nădejiilor noastre.

Ridică-te și muncește, ungar deșteptat, te cheamă la arme pârlogul Laithei.

Atât, înce privește fondul. Cât despre versificația aceasta cazonă, ea face parte din aceeași școală calopisto — futuriste, neregulată și neortografice, de care «Gândirea» s'a ocupat odată.

Nu am reprodus strofele de mai sus, fiindcă sunt cele mai specifice. Cu săptămâni în urmă am dat de alte perle și mai demne de premii suedeze.

Și amintim, că la această literatură se pretează și literați cu trecut dela Budapesta, romancierii ca Herzeg și alții: Și mai constatăm că propaganda cea mai înverșunată pentru Ungaria o fac acești cosmini unguri plătiți din bugetul ministrului Belitska și al propagandistului Simonfalvi. Dar despre eficacitatea ei nu mai vorbim. E ceva atât de ridicul în această propagandă, încât ajunge s'o fi-zezi într'o frază și s'o lași în pace.

Asistăm dela o vreme încoace la un du-te-vino de curente artistico-literare, de dadaisme, cubisme, factilisme, f turisme și câte alte isme, încât nu mai e de mirare; că ivirea unui nou „ism” nu ne prea încăzește. Acest curent nou de care vine vorba, a fost scornit la Berlin de către un Paul Hausmann și a fost botezat *prezentism*. Ce înai urmărește și acest curent, o știe, — dacă o știe, — numai d. Paul Hausmann, căci din manifestul-program aflăm doar atât, că frumoasă nu-i decât viața cotidiană, real tatea (revenire la realism!).

Reproducem din acest manifest-program: «La o parte cu dorințele, la o parte cu tot ce-i imposibil, numai pentru că nu poate fi realizat. Destul a fost din psihologia destructivă și din relativități. Noi suntem înadevăr necinstiți, nu ne încătușează trecutul oricât de strălucitor. Cui îi trebuie lucruri frumoase, ducă-se la muzeu. Să nu mai plagiam. Frumusețea vieții noastre cotidiaue o dau manechinele, frizurile coafurilor și construcțiile pedante ale tehnicii. Jos cu factilismul superficial interpretat, diferențierea sensibilității moderne este hauptismul!».

Neîndoios, că medicina a luat după război un avânt care ne umple de mândrie. Cercetările continue, descoperirile, modificările, îndreptătesc o speranță cu atât mai satisfăcătoare, cu cât rezultatele lor se vor repercuta asupra vieții mulțimei, chemată să-și aiba rolul ei de azi înainte.

Această atenție ce se dă salubrității omului a dus până la încercarea de a se întrebuița în acest scop chiar văzduhul, căruia să-i smulgi un favor era cutezanță în trecut, dar nu și astăzi, când mijloacele de locomoțiune aeriană sunt atât de aproape de perfecție. Ideia a fost pusă de un doctor american; ea caută înființarea unui sanatoriu aerian, în care se vor plimba pe sus cei cu guturai, cu plămâni defectioși, sau cu orice boale guturale, pentru că, după un ceas-două de voiaj pe sus, să se întoarcă pe pământ sănătoși. Doctorul american ne incredințează că nu e temerară această idee; pentru că s'a și dovedit, că aviatorii cu boli dintre cele amintite s'au însănătoșit numai pe calea văzduhului.

În acest caz medicina va însemna un pas progresiv considerabil. Poate că a fost sortit aviației să pună capăt acelei plăgi grozave a fiziei, răsucpărând astfel omenirei atâtea pagube aduse în timpul marelui măcel dintre oameni.

Cronicei teatrale germane i-a fost dat să înregistreze săptămânile acestea o vădit-pronunțată pudicitate, atât din partea spectatorilor, cât și a artiștilor. După scandalul dela Berlin, cu Reigen-ul ultrafrivol al lui Schnitzler, pentru care au fost dați judecății doi directori de teatru, de către o prezidență de reuniune femi-

nistă, dar achitați după ce judecătoria a dat verdictul că Schnitzler e îndreptător de năravuri, — cronică teatrală a mai înregistrat un incident, de data aceasta în jurul presei Sonnen Spektrum a lui Wedekind, a căreia acțiune se petrece într-o casă de prostituție. Artiștii au refuzat și refuză încă să o joace, cu toate stăruințele regisorului Brahms; și din cauza aceasta se dă acum o luptă crâncenă între artiști și direcția teatrului, Deutsches Volkstheater.

Și de ce oare s'ar jena artiștii?!

Un roman — sonete. Producția aceasta exotică a eșit de sub tipar în Bulgaria, sub titlul Vlada Bulatov, de poetul bulgar Stilian Cîngirov, și conține 568 sonete, tratând probleme sociale și politice. După asigurările criticii bulgare, Vlada Bulatov e o operă fericită, îmbogățește literatura bulgară și în nici un caz nu poate fi timbrat în acelaș chip ca și atâtea romane ce apar azi.

După renumita „Eugen Onegin“, romanul în versuri al lui Pușkin, acesta e al doilea de asemenea natură. Și e cu atât mai caracteristic, cu cât apare într-o vreme de criză a romanului, împacând două genuri ca acela al romanului și poeziei sociale. După cât se pare genul acesta e în firea popoarelor slave. *i. t.*

Cărți.

- Ion Agârbiceanu:** *Zilele din urmă ale căpitanului Pârnu.* Editura Pavel Suru București — 10 Lei.
- Nichifor Crainic:** *Privești fugare.* Editura Pavel Suru București — 8 Lei
- D. N. Teodorescu:** *Foi Galbene,* București 10 Lei.
- C. Ardeleanu:** *Rochia Albă,* Editura Casei Școalelor, București — 12 Lei.
- G. Bogdan Duică:** *Titu Liviu Maiorescu.* Discurs de recepțiune rostit la 25 Mai 1921. Academia Română, București 4 Lei.
- Léon Chenoy:** *Stendhal et la rectification de l'enthousiasme* Editions Ça Ira. Anvers 2 fr. 50.
- Paul Neuhuys.** *Le canari et la cerise.* Editions Ça Ira Anvers 5 fr.
- Clément Paonsaers:** *L'Apologie de la Paresse,* Editions Ça Ira Anvers 4 fr.
- N. Iorga:** *Războiul nostru în note zilnice.* Vol. II, Ed. Ramuri-Craiova. — 25 lei,
- Em. I. V. Socec:** *De la naștere la moarte.* Ed. Fundației I. V. Socec. Buc. — 20 lei.
- Volbură Poiană:** *Din copilărie.* — Ed. Librăriei Săteanului, Săliște. — 5 lei.
- Virgil N. Mădgearu:** *Tărănismul.* Buc. Ref. Socială. — 5 lei.
- Mihai Codreanu:** *Statui.* Ed. II-a. Ed. Viața Românească, Iași. — 10 lei.
- Camille Maclair:** *Paul Adam.* Ed. Ernest Flammarion. 26 rue Racine. Paris — 7 franci.
- J. Peltz:** *Paiatele.* Colecțiunea literară. Buc. — 7 lei.

Virgil Potârcă: *Legea Agrară.* Ed. Ramuri, Craiova. 30 lei.

Reviste Streine.

- La Bataille:* Nr. 20—1921 Paris.
- L'Europe Nouvelle:* A, IV Nr. 45 — Paris
- Exangelos* pamflet bilunar imprimat de Raymond Duncan. — Seria B Nr. 9 — Paris, 21 rue Bonaparte.
- Napkelet.* A. II, Nr. 21 — Cluj.
- L'Europe Nouvelle:* A. 4, Nr. 46 — Paris.
- La Revue de L'Epoque.* Octombrie 1921 — Paris.
- La Nouvelle Revue Française.* A. 9, Nr. 98 — Paris.
- La grande revue:* An. 25 Nr. 10 Paris.
- Revue Bleue.* A. 59, Nr. 21 — Paris.
- La revue universelle:* Tome VII Nr. 15 și 16 — Paris.
- La Vie Des Lettres.* A. 7, vol. VI Octombrie — Paris.

Reviste.

- Cele trei Crișuri:* A. II. Nr. 18—19 — Oradia-Mare.
- Revista vremii:* A. I, Nr. 1 și 2. — București.
- Streangul.* A. I, Nr. 4 — Buc.
- Sburătorul literar:* An. I, Nr. 9 — Buc.
- Săgetătorul:* A. I. Nr. 7 — București.
- Evoluția:* A. I, Nr. 1 — Cluj.
- Câmpul:* A. XIV, Nr. 20 — București.
- Idea Europeană:* A. III, Nr. 79 — Buc.
- Foata Tinerimii:* A. V, Nr. 17 — Buc.
- Ramuri:* A. XV, Nr. 9 — Craiova.
- Viața Românească:* Anul XIII, N. 10 — Iași.

Il Convegno

Cea mai bună revistă italiană de literatură, artă, vărți și idei destinată marelui public

Director **ENZO FERRIERI**

Printre colaboratori număra cei mai buni scriitori italieni:

Cesare Angelini, Paolo Arcari, Antonio Baldini, Massimo Bontempelli, Benedetto Croce, Mario Casotti, E. Donadoni, Luigi Ercole, Giovanni Gentile, Piero Jahier, Carlo Linati, Eugenio Levi, Matteo Marangoni, Giovanni Papini, Alfredo Panzini, Luigi Pirandello, Giuseppe Prezzolini, Giusenpe Raimondi, Luigi Russo, Federico Tozzi etc.

Abonamentul

(12 fascicule) pentru străinătate 50 lire
Redacția și Administrația: Milano, Via Canova 25.

Les écrits libres

Revistă lunară de artă și literatură.

Sub. direcția:

Marcel Rizeț și Flesky du Rieux.

Abonamentul anual (12 numere) 12 franci.

2 Rue de l'Hotel de Ville Paris, (IVe)

Revista d'Italia

Revistă lunară de literatură, artă și critică

Consiliul de directori: Ettore Ciccoffi, Alfredo Galletto, Luigi Mangiagalli, Ada Negri, Ettore Romagnoli, Angela Sraffa, Gian Luca Zanetti

Abonamente în streinetate:
Un an 45 fr., un semestru 30 fr.

DIRECȚIA: Corso Venezia 48.
ADMINISTRAȚIA: Via Ire Albergi 28 Milano

„ARDEALUL“

INSTITUT DE ARTE GRAFICE
SOCIETATE ANONIMĂ

≡ CLUJ ≡

STRADA MEMORANDULUI No. 22

TELEFON-NO. 51.

Primește spre tipărire gazete, foi, reviste și tot felul de broșuri, opuri literare, cărți școlare în editură proprie și în editura autorului.

Fiind asortat cu literă nouă și cu 10 mașini de tipar, face lucrări colorate în execuție artistică.

S. Ittu & Comp.

export-import

Centrala: București

Filiala: Cluj, str. Memorand. Nr. 3

NU VĂ GRĂBIȚI!

Opriti-vă o clipă și priviți

Reclama luminoasă

din Cluj, Piața Unirei,

unde puteți vedea:

Reclame artistice

Ultimele știri telegrafice și
Rezultatele sportive din întreaga țară!

La Revue universelle

Revistă politică, literară, artistică, socială
Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni
Abonament anual 90 franci, 6 luni 50 franci.
Costul unui exemplar 4 fr.
Paris 157, Boulevard Saint-Germain (6e)

Revue Bleue

Revistă politică și literară
Apare de 2 ori pe lună.
Abonament anual 55 franci.
286. Boulevard Saint-Germain (VIIe) Paris.

La Connaissance

Revistă literară și de idei.
Abonament anual 35 franci.
Paris 9 Galerie de la Madeleine (8e)

La Bataille

Economică, socială, uvrieră, țărănească, maritimă, intelectuală, documentară, literară, humoristică, eclectică etc
Apare de 2 ori pe lună.
Abonament anual 12 franci.
Paris, 2 Rue de l'Hotel de Ville (IVe)

Le Crapouillot

Revistă pentru literatură și artă
Paris, 5 place de la Sorbonne

La Nouvelle Revue Francaise

Revistă lunară pentru literatură și critică.
Abonament anual 48 franci.
3, Rue de Grenelle, Paris (VIe).

Les Marges

Revistă literară fondată în 1903 de către
dl Eugène Montfort
Apare lunar. Abonament anual 22 franci.
Administrația: Librairie de France 99 boulevard Raspail
Redacția: 5 Rue Chaptal, Paris (IXe).

Toți cari se interesează de politica externă
Toți cari voiesc a cunoaște mișcarea tuturor ideilor mondiale
Toți cei preocupați de marile probleme ale
economiei politice și finanței internaționale

trebuie să citească și să răspândească

L'Europe Nouvelle

Revistă săptămânală pentru chestiuni externe, economice
și literare
Abonament anual 90 franci, 6 luni 50 fr., 3 luni 30 fr.
92, rue de Miromesnil. Paris.

La Revue de l'Epoque

Publicațiune lunară ilustrată de expresiune și studiu
idei, arte și litere
Abonament anual 28 franci.
Paris 13, rue Bonaparte (VIe),

La vie des lettres

Artă și literatură.
Abonament 4 volume 20 franci.
20, rue de Chartres, Paris-Neuilly

Ça ira

Revistă lunară de artă și critică
Abonament anual 15 franci belgieni.
61. Hofstraat, Eeckeren-Anvers.

La Grande Revue

Revistă pentru toate ramurile de cultură.
Abonament anual 38 franci.
37, Rue de Constantinople, Paris (8e).

Le Monde Nouveau

Revistă pentru strângerea legăturilor sociale,
economice, literare și artistice între Franța
și străinătate.
Apare lunar. Abonament anual 50 franci.
42, boulevard Raspail, Paris (7e).

GÂNDIREA

LITERARĂ, ARTISTICĂ, SOCIALĂ
Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni.
Redacția și administrația: CLUJ, CALĂ REGELE
FERDINAND No. 38.

Abonamente: 1 an 60 Lei; 6 luni 35 Lei; 3 luni 20 Lei. . . Pentru
instituțiuni și autorități 120 Lei anual. . . În străin-
tate 120 Lei anual.

Insertii și Reclame: se fac la administrația revistei în condițiunii foarte
avantajoase, la achizitori imputerniciți și toate agențiile
de publicitate cu un scăzământ de 20 % sub tariful
celorlalte publicațiuni similare.

Redacționale: Pentru recenzii și anunțarea apariției dnilor autori și
casele de editură sunt rugate a trimite câte două exem-
plare. Manuscrisele nepublicate se ard. Cățile și manus-
crisele rugăm a fi adresate revistei și nu personal.